زنجیرەیەك گوتار لە بارەی ناسنامە (1-7) … عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

ناسنامە…

تواناکانی بوونی مرۆق

مرۆڤی سەرەتایی، مرۆڤی پێش داهێنانی نوسین (3200 پ. ز)، مرۆڤێکی عاقلً (هۆمۆ سبتبین-Homo sapiens) بوو. ئەو پێناسەیە بە بەراورد بە مرۆڤی نوێ (هۆمۆ سابینز سابینز- Homo sapiens sapiens) لە رووی عەقڵەوە جیاوازییان نییە، مێشکی مرۆڤی پێگەیوو نزیکەی (1400) گرامە و نزیکەی تریلیۆنێك خانە دەماری تێدایە، وەك تێڵەکانی راگەیاندن بەنێویەکداچوونە و کاری پێویستی خۆیان بەڕێوە دەبەن… من نامەوێ پرسیاری عەقڵ زەمانییە، یان مەکانییە، مێشك ناوەندیاری عەقڵ و هەستە و ئەوانیدیکە… دووبارە بکەمەوە، گرنگ ئەوەیە مرۆق بوونەوەرێکی ئاڵۆزە لە رێگای بیرکردنەوە و عەقڵ و ئەزموونەوە، لە دنیای دەرەوە و ئەویدیکە نزیك دەبێتەوە…

(1)

بەشێك لە ئاڵۆزییەکانی مرۆق بە مەرجی خودگەرایی (کەسایەتی، سوبێکت، تاکگەرایی، ئیگۆ) دیاری دەکرێت و دەکەوێتە نێو مێژوو (زەمان)ەوە! ئەو دیاریکردنەی مرۆق، بەو مانایە دێت، کە بوونی مرۆق ملکەچی کۆمەڵێك مەرجی پێویست دەبێت، وەك چۆن تایبەتمەندی خۆی هەیە… بەو مانایەش مرۆق نوێنەرایەتی تواناکانی دەستپێشخەری کردن و دوورکەوتنەوە و ئاگایی دەکات، واتە بەپێی تێکەڵاوبوونی ئازادانەی لەگەڵ ئەویدیکە و دەوروبەر خۆی دەنوێنێ، کەواتە بوونی مرۆیی لە دوو گۆشەنیگاوە دیاری دەکرێت: یەکەم، بابەتگەرایی، واتە کۆمەڵێك سنور، کە بارودۆخی بنەڕەتی مرۆق (مرۆڤی گەردوونی) دیاری دەکەن و دەیخەنە دووتوێی پێداویستییەکانی دنیا و حەتمییەتی دنیاوە. دووەم، خودگەرایی بەو مانایەی مرۆق تاکێکە، بەو مانایەی خاوەنی شیانی تایبەت بە خۆیەتی و لەوێوە بڕیاری قبوڵکردن و رەتکردنەوە دەدات، بەو مانایەی ئامادەیە پەیوەندی لەگەڵ ئەویدیکە و دەوروبەری بوونی خۆی دروست بکات.

هەموو ئەوانە بە تەنیا بوونی مرۆڤ دیاری ناکەن، بەڵکو بوونی مرۆڤ دەکەوێتە نێو مێژوو (زەمان)ەوە، کەواتە هەموو ئەو گۆڕانکارییانەی لە هەبوونی دنیاوە روو دەدەن، کاریگەرییان بە سەر بوونی مرۆڤەوە هەیە، ئەوەش نوێنەرایەتی سێ رەهەندی چەمکی (کەسایەتی و ئەویدیکە و مێژوو) دەکات… رەهەندی کەسایەتی، دەلالەت لە سنورەکانی توانا و ئاگایی و خودگەرایی مرۆڤ دەکات، رەهەندی تێکەڵاوبوون بە ئەویدیکە و پەیوەندی دروستکردن لەگەڵ ئەویدیکە و دەوروبەر، مۆڵکی مرۆڤایەتی دیاری دەکات، رەهەندی مێژوو، بەو مانایە دێت، کە مرۆڤ درێژکراوەی مێژووە و سەر بە هەبوونگەرایی و ئەزموون و زەمەنی خۆیەتی… مێژوو بە درێژایی بوونی، کۆمەڵێك پرسیار رووبەڕووی مرۆڤ دەکاتەوە، ئایا مرۆڤ ستاتیکە یان دینامیك، دەکەوێتە ژێر پێداویستییەکان یان ئازادە، دەتوانێ دوور لە پەیوەندیکردن بە ئەویدیکەوە بژی… ئایا لە نێوان دوێنێ و ئەمڕۆ هیچ پەیوەندییەك هەیە؟!

(2)

هەموو ئەو گۆڕانکارییە مرۆییانەی لە دوێنێدا هاتنە ئاراوە، لەلایەك سنورەکانی توانا و ئاگایی مرۆڤیان پێدیاری دەکرێت و دەلالەت لە دروستکردنی پەیوەندی مرۆڤ لەگەڵ ئەویدیکە و دەوروبەر دەکات، لەلایەکی دیکە پەیوەندی بە هەبوون و توانا و بڕیاری مرۆڤەوە هەیە… بۆ نموونە (مەسیح) هات تەواوی یەقینی یەهودی خستە ژێر پرسیارەوە، چونکە بانگەشەکەی هەموو مرۆڤایەتی گرتەوە، بەڵام دواتر ئەو بانگەشەیە روویەکی دیکەی ئایدۆلۆژی ئایینی لەخۆ گرت، بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی جیهانی! بەمجۆرە ئەگەر پێشتر قسە ئەوە بێت، مرۆڤایەتی لە پێناو کەنیسەوە هاتبێتە دنیاوە، ئەوە دوای ئەوەی ئەوروپا وەك خودێکی بکەر و زاڵ و داهێنەر خۆی سەپاند، ئەو قسەیە گۆڕا و مانایەکی دیکەی لەخۆ گرت، ئەو مانایەی سێنترالیزمی ئەوروپی بەرزی کردەوە: مرۆڤایەتی لە پێناو ئەوروپاوە هاتۆتە دنیاوە! ئەوروپا تەواوی ئەویدیکەی داگیر کرد و ویستی داهاتووی رابردووی خۆی لە رۆحی ئیمپراتۆرییەتی رۆمانی کۆن پراکتیزە بکات، بۆ ئەوەی لە رێگای ((داهاتووی رابردوو)) دەست بەسەر تەواوی دنیادا بگرێت.

دوای رێنیسانسی ئەوروپی ئەو فیکرەیە گۆڕا بۆ فیکرەی دەوڵەتی ناسیۆنالی، ئەو گۆڕانەش رێگای لە بەردەم جیاکردنەوەی کەنیسە و دەوڵەت خۆشکرد، لەلایەکی دیکە فەلسەفە و مێژوو، شوێنی ئایدیۆلۆجیی پاپایان گرتەوە… خودی گوتاری فەلسەفی، گوتاری ئایینی بەتاڵکرد و

دنیابینی هاتە ئاراوە، دنیای ئایینەکانی خستە دواوە.

(3)

بەرەوپێشچوونی دنیابینی واتای بەرەوپێشچوونی مرۆڤ لە بوارە جۆراوجۆرەکانی وەك مرۆڤناسی، زمانناسی، زانستی کرۆمۆسۆمەکان و …، هەموو ئەوانەش کۆمەڵێك پرسیاری تێکئاڵاو بەرانبەر سرووشتی مرۆڤ دروست دەکەن، سرووشتی مرۆڤ و جەوهەری مرۆڤ… کۆمەڵێك زاراوەن بەرانبەر (بوون)ی مرۆڤ! بەو مانایەش من لە هەموو ئەو شتانەی مرۆڤ وەك هەبوو، وەك شتێکی واقیعی، وەك شتێکی ئامادە… تەماشا دەکات، دوور دەکەومەوە، چونکە (توانای بوون) دەکەوێتە سەرووی واقیع و جەوهەر و ئامادەییەوە، توانای بوون بەس تواناکانی بوونی مرۆڤ دەگرێتەوە…

تواناکانی بوونی مرۆڤ لە رێگای داهێنانەوە پێوانە دەکرێت، نەك لە رێگای چەمکی ناسنامەوە، بەڵام وەك چۆن داهێنان بەشێك لە ئاڵۆزییەکانی مرۆڤ دەنوێنێ، ناسنامەش بەشێك لەو ئاڵۆزییانەی بوونی مرۆڤی لەخۆ گرتووە… کەواتە تواناکانی بوونی مرۆڤ کۆی ئەو گۆڕانکاری و گواستنەوانە بە رۆژەیەکی جیاواز دەنوێنێ! بە دیوەکەی دیکە ئاڵۆزییەکانی چەمکی ناسنامە و چەمکی خودگەرایی نزیکن لەیەك… چەمکی خودگەرایی و چەمکی ناسنامەی تاکگەرا و ناسنامەی کۆمەڵایەتی و ناسنامە رۆشنبیریی… لەگەڵ توێژەری ئەڵمانی (ئەریك ئەریکسۆن Eric-Erikson) شێوەیەکی رێکوپێك و میتۆدگەرایی وەرگرت، بە تایبەتی چەمکی ناسنامەی تاکگەرا و کۆمەڵایەتی…

چەمکی ناسنامە لەگەڵ کۆمەڵێك چەمك دەردەکەوێت، وەك رۆشنبیریی و سیاسەت و زانستی دەروونی و لۆجیك و کۆمەڵناسی و هتد، هەندێجاریش هەموو ئەوانە وشەکە ئاڵۆز دەکەن! وشەی ناسنامە وەك وشەی خود دەخوێنرێتەوە، بە مانای حەقیقەتی خود و جیاوازییەکانی، یان جەوهەر و چییەتی، یان راستی رەها… بەڵام وشەی ناسنامە لەگەڵ وشەی تایبەتمەندی بەیەکدادەچێ! چەمکی تایبەتمەندی راستەوخۆ بوونی رەفتاری جۆراوجۆر و پەرچەکردار و بەرگری و رەگەز و رەنگ و… لەخۆ دەگرێت.

ناسنامە وەك وشەیەکی رووت بۆ بنەچەی فیکری سەرەتا و فەیلەسوفانی پێش سوکرات و بارمیندس، هیراکلیتس دەگەڕێتەوە… بارمیندس قسەی تایبەتی خۆی لە بارەی بوون کردووە و هیراکلیتس قسەی زۆری لە بارەی نێودژی کردووە، هەردووکیان لە بارەی خود و ئەویدیکە جیاوازن! لای بارمیندس بیرکردنەوە لە گۆڕانی شتێك بۆ شتێکی دیکە

قوڵسە، پرسیاری ئەوە دەکات: ئەگەر (ئەلف) لە سەر خۆی نەوەستێ، ئایا دەشێ هەر بە (ئەلف) بمێنێتەوە؟ ئەو قسەیە تەواو لەگەڵ هیراکڵیتس جیاوازە، چونکە لای هیراکڵیتس هەموو شتێك لە جولەی بەردەوامدایە: ئێمە ناتوانین دووجار مەلە لە هەمان ئاوی رووباردا بکەین، کەواتە شتەکان لە گۆڕانی بەردەوامدان.

گۆڕان و ئیشکالەتەکانی ئەمڕۆی چەمکی ناسنامە وەك ئەوەی ئێستا لە زانستە مرۆییەکان و کۆمەڵایەتییەکان قسەیان لە بارەوە دەکرێ، لە بنەڕەتدا بۆ کەلەپوری میتافیزیکی ناگەڕێتەوە، بەڵکو بۆ کۆی گۆڕانکارییەکانی دنیای ئەمڕۆ دەگەڕێتەوە! چۆن دەشێ لە نێو زەماندا بیر لە (من) بکەیتەوە؟ ئایا (من) هەمان ئەو کەسەم پێش (20) ساڵ هەبووم؟ (من) هەموو ئەو گۆڕانکاری و قۆناغانەم دێتەوە یاد، کە ئاگایی و هەستی منی پێداتێپەڕیووە… ئەگەر لە ڕێگای جەختکردن لە تاکگەراییەوە قسە لە ناسنامەی تاك بکەین، دەکەوینە کۆمەڵێك وردەکاری تایبەت بە فەلسەفەوە، بەڵام بە نسبەت بیروڕای گشتی، بەڵی (من) هەمان کەسی پێش بیست ساڵەم! پرسیارێکی دیکە ئەوەیە ئایا مرۆڤ لە کاتی لە دەستدانی یادەوەری، شیزۆفرینیا و لە کاتی نووستندا خاوەنی (من)ە، یان هەڵگری (من)ی خەیاڵکراوە؟

(4)

لە فیکری مۆدێرندا چەمکی کەسایەتی لەگەڵ (دیکارت 1650-1596) بوو بە چەمکێکی سێنتڕاڵ، کەسایەتی مرۆڤ بە کردەی بیرکردنەوە و لێوردبوونەوەی جیاوازی (گومان، دڵنیایی، رەتکردنەوە، خەیاڵکردن…) دیاری دەکرا! چەمکی کەسایەتی لەگەڵ (کانت 1804-1724) وەك جەوهەری ئەخلاق تەماشا دەکرا، بەو مانایەش مرۆڤ هەر تەنها بوونەوەرێکی عاقڵ نییە، بەڵکو کەسێکی ئەخلاقییە! جیاوازی کانت لەگەڵ دیکارت ئەوەیە، کانت مرۆڤ وەك ئامانجی خۆی دەبینێ، نەك وەك ئامرازی بیرکردنەوە یان بابەتی لێوردبوونەوە…

بە دیوەکەی دیکە ئەوەی ناسنامەی کەسایەتی دیاری دەکات، سرووشت و یادەوەرییە: سرووشت، جیاوازی رەفتار و پەیوەندی بە ئەویدیکە و دنیا و جیاوازی کەسایەتی دیاری دەکات… یادەوەری، حاڵەتە دەروونییە گۆڕاو و تازەکان… هەموو ئەو حاڵەتە دەروونییانەش زنجیرەیەك یادەوەری کەڵەکەکراو بەیەکەوە دەلکێنن! سرووشت و یادەوەری بەیەکەوە پارێزگاری لە میکانیزمی کەسایەتی و ناسنامەی کەسایەتی دەکەن… عەقڵ و ئاگایی و یادەوەری وەك بنەمای ناسنامە، لای (شوبنهاوەر) تەواو جیاوازە، چونکە شوبنهاوەر پێیوایە عەقڵی

ئەبستراکت شوێنکەوتووی ویستە، ویستیش بە ویستی ژیان وەسف دەکات و وەك هێزێکی هەژموونگەرا بە بنەمای ناسنامەی دەچوێنێ.

هێزی هەژموونگەرای ناسنامەی نیشتمانی و ناسیونالی کۆمەڵێك خەسڵەت و سیمای ڕۆشنبیریی گشتی و هاوبەشی گەل و نەتەوەیەکی دیاریکراو دەنوێنێ، بەڵام ناسنامەی تاکگەرا کۆمەڵێك خەسڵەتی جەستەیی ئەبستراکتی هەیە… بەو مانایەش ڕۆشنبیریی نیشتمانی و نەتەوەیی دەکەوێتە بەرانبەر پەنجە مۆری تاك، وەك چۆن دەشێ لەگەڵ یەکتر هاڕمۆنی بکەونەوە، جیاوازیشن! کەواتە ناسنامە وەك ئەوەی بونیادی ڕۆشنبیریی و کۆمەڵایەتی جیاواز دیاری دەکات، هەڵگری واقیعێکی بابەتگەرایە، بەڵام خودی خەیاڵکەریش ڕۆڵی تێدا دەبینێ؟ ناسنامەی نیشتمانی و ناسیونالی جێگرە (تایبەتمەندی زمان، ئایین، مێژوو، نیشتمان…) ناسنامەی تاکگەرا گۆڕاوە، کۆی ئەو هەست و خەسڵەتە گۆڕاو و ئەبستراکتانە دەگرێتەوە، کە دەکەونە چوارچێوەی تاکگەراییەوە، ئەوەی ناسنامە ڕۆشنبیریی جیا دەکاتەوە ئازادییە، ئەوەی ناسنامەی تاکگەرا جیا دەکاتەوە تایبەتمەندییە.

هەولێر 25/7/2017

لەپێناوی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستاندا … نەجمەدین فارس حسن

١.دەوڵەتی کوردی.

لەجیهانی ئێستادا زۆربەی گەلانی ژێردەست سەربەخۆییان بەدەست هێناوە، ئەگەر لە وڵاتێکدا ئاپارتاید و جیاوازی ڕەگەزی و پێست و ڕەنگ و زۆرێک لەوهۆکارانەی کە بوونەتە جیاوازی لە نێوان مرۆڤەکاندا، بەو هۆیانەوە بەشێک لە لایەن بەشێکی ترەوە لەمافەکانی سیاسی، مەدەنی، ئابوری و کەلتوری بێبەش کراون.
ئێستا نەتەوەی کورد لە چوارپارچەی جیاوازی نەتەوەو زمانی

جیاوازدا دابەشکراوە، بە شێوەی زۆردەستەبوونی بە دەسەڵاتی سیاسی دەوڵەتی نەتەوە جیاوازەکان،کە جیاوازییەکی زۆریان لەگەڵدا دەکەن، هەتا ئاستی بەڕەسمی نەناسینی زمانەکەشیان باڵی کێشاوە لە هەندێک دەوڵەتدا هەتا ئاستی پێنەدانی ڕەگەزنامەی ووڵاتە داگیرکەرەکە ڕۆیشتووەو بەڕەسمی نەناسینی کەلتورەکەشیان باڵی کێشاوە بەسەر فەزای سیاسی و کۆمەڵایەتی ووڵاتەکانیاندا.

هەموو ئەمانەش بوونەتە سەرچاوەی دادوبێ دادی ئەو نەتەوەیە لە بەرامبەر نەتەوەی دەسەڵاتدار و پێکهێنەری دەوڵەت،هەروەها ناونیشانی دەوڵەتەکەشیان بووەتە هۆیەک یان بەشێکی گەورەیە لە سڕینەوەی نەتەوەیی شێوەی ژیانیان لە زەوت دەکرێت.بەشێوەی دیارو بەناونیشانی ترو بەنادیاری مافی سیاسی و کەلتوری و هونەری و هەموو لایەنەکانی پێکهێنەری نەتەوەییان،دەسەنەوەو لێیان زەوت دەکرێت. بەجگە لەوەی کە زمانی دایکیان خراوەتەوە ژێر هەڕەشەی پەرتپەرت بوون و سڕینەوەوە.

واتە هۆکارگەلێکی زۆر هەن بۆئەوەی ئەو نەتەوانەی کە داوای سەربەخۆیی و پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆییان دەکەن،سەربەخۆیی خۆیان بکەنە خواستی ڕۆژانەو بەردەوامیان،ئیتر دەوڵەتی چەوسێنەر دامەزراو بێت یان هەڵوەشاو یان ئەزمەگرتوو یان سەقامگیر و ناسەقامگیریش ناتوانێت ئەو خواستی سەربەخۆیی یە بخاتە دوای هەڵوەستەکان و کردە جیاجیاکانی دەوڵەتی سەردەستەوە. یەکێک لە نەتەوە هەرەبێ مافەکانی ناوچەکەو نەتەوەیەکی گەورەبێت نەتەوەی کوردە لەگەڵ دەسەڵاتداران و حکومەتەکانی ئەو دەوڵەتانەی کە کوردیان لە گەڵدا ئەژێت.

ئەگەر لێرەو لەوێ لەهەندێک ڕووەوە هەندێک مافی بچووک بەدەست هاتبێت لەبازنەی تەسکی کەلتوری و ڕۆشنبیریەوە هێشتا ناتوانێت ئەومافانە بسەلمێنێت کە لە چوارچێوەی ماف و خواستە سیاسیەکانی کورد دا بەرجەستەبووبێت یان دابین کرابێت،بەم پێ یە دەبێت ئەوە ڕوون و ئاشکراو بەرچەستە بێت بە هەموو لایەنە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکانی پێکهێنەری نەتەوەی کورد،کە هێشتا لە هیچ شوێنێک و لە هیچ پارچەیەکی کوردستاندا خواست و مافی سیاسی نەتەوەیی کورد بەدەست نەهاتووە،کە یەکێک لە هەرە مافە ڕەواکانی هەموو نەتەوەیەکە لە جیهاندا. لەبەرئەوە دەبێت هەموولایەک قۆڵی لێ هەڵماڵین و بەدوای بەرجەستەکردنی و بەدەستهێنانی ئەومافە سیاسیانەوەبین بەدامەزراندنی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستانیەوە،کە مافی ڕەوای هەموو نەتەوەیەکە لە جیهاندا.

لە زۆرترین سەرچاوە فکری و فەلسەفیە جیاوازەکان و لە ئایدیا جیاجیاکانی جیهاندا،داننان بەو مافانەدا و هەروەها بەرگریکردن لێیان لە مافی نەتەوە ژێردەستەکان بووەتە بەشێک لە لێکدانەوەو جیهان بینیان،هەتا ئاینزا جیاجیاکان هەریەکە بەشێوەیەک ئەوە دەبینن و بەڕوونی بەیانی دەکەن.مرۆڤ هەرچیەکی بوێت و خواستی بێت پێویستە بۆی فەراهەم بکرێت لە مافی سیاسی و ئابوری و کەلتوری و لە ڕووی دادوەری کۆمەڵایەتی و سیاسی و یاساییدا،وەک ئەوانی تر سەیربکرێت و به هەند وەربگیرێت لە ژیانیاندا.

لەم سەنگەیەوە پێویستە سیاسیەکانی کورد و هاو ووڵاتیان خواستی دروستبوونی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستان ببێتە کاری هەرە لە پێشینەیان تا ئەو نەتەوەیە لە مێژوودا بتوانێت ئەومافەی خۆی کە ڕەوایە بەخۆی ممارەسەی بکات و لە ژیانی ڕۆژانەی خۆیدا بەرجەستە بێت و ڕەسمی ژیانی خۆی خۆی بیکات، نەک لە ژێر کاریگەری و هەژموونی سیاسەتی ووڵاتانە کە کورد تیایدا دەژێت،ممارەسەی ژیانی خۆی بکات. لەبەرئەوەی ئەو ووڵاتانەی کە کوردیان تێدا دەژێت لە سەر زەوی خۆشیان،بوونەتە سەرچاوەی بێ ماف کردنی نەتەوەیەکی گەورەی وەک کورد لەناوچەکەداو هەروەها ئەتوانین بڵێین لە هەموو جیهاندا.

گەورەترین نەتەوەیە کە مافی سیاسی خۆی لەسەر زەوی خۆی پرۆسیس ناکات لە ژیانی ڕۆژانەو ئاسایی خۆیدا، بە بڕوای من ئەوەی کە هەیە و سیاسیەکانی ناو حیزبەکان ممارەسەی شێوەیەک لە دەسەڵات لە هەرێمی کوردستاندا دەکەن،بەدوای جێ بەجێ کردن و بەدەست هێنانی ئەومافەوە نین بۆ ئەو نەتەوەیەی کە بەناویەوە،سیاسەت ڕانی دەکەن لە هەرێمدا.لەبەرئەوە دەبێت ئەوبەڵێیەلە ژێر دەستیان دەربهێنرێت، کەبەناوی دروستکردنی دەوڵەتی کوردیەوە ناوەڕۆکی دروستبوونی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستانی پێ دەخەنە ژێر پرسیارەوە،لەلایەکی تریشەوە کار بۆ بەدەست هێنانی ئەو مافە ناکەن،بەجگە لەوەی کە وەک مژۆکێک بەسەر جەستەی ئابوری ئەم ناوچەیەوە بەناوی سیاسەت کردنەوە، تەواوی ئابوریەکەی هەڵدەمژن بۆ خزمەتی خۆیان و خێزانەکانیان و کۆمەڵێک مرۆڤی کوردیش دەکەنە پاشکۆوتەی خۆیان و نان و ئاو و هەواشیان ئەخەنە ژێر دەستی خۆیانەوە.

واتە ئەگەر بڕیارە دەست بە دامەزراندنی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستانی ببەین،دەبێت هەموو سەرچاوەکانی ئابوری و فکری و سیاسی و کۆمەڵایەتیش لەو پەناوەدا بەگەڕبخەین و،بتوانین ئەو ئەرک و مافە بەدەستەوە بگرین و لە ژیانی سیاسی و سەربازی و کۆمەڵایەتی و ئابوری ئەو نەتەوەیەدا بیکەینە ئەمری واقع و بەرجەستەی بکەین لە

هەموو کایەکانی ژیانیدا.لەبەرئەوە لێرەوە دەمەوێت ئەوە بڵیم کە هەموو ئەو هێزنواندن و چوونەپێشەوەیەو خۆپیشاندان (ایستعراض)ە سەربازیان□ ن□اتوانێت ئەوە بشارێتەوە کە هێزە سیاسیە باڵادەستەکانی کوردستان(هەرێم) بە دوای دامەزراندن و دروستکردنی دەوڵەتی کوردیەوە نین.

چونکە ئەجنداو بەرنامەو ستراتیژی ئەو هێزانە دروستکردنی دەوڵەتی کوردی نیە،ئەگەر ئەمەش ل□□ر□و لەوێ بەکاری به□ن□ن و لە قسەوباسەکانی ناو هەندێک کۆڕوکۆبوونەوە و مناسەباتی تایبەتی و بۆنەکان،لە بەرئەوەی کە باش دەزانن لەگەڵ دامەزراندن و پێکهێنانی دەوڵەتی کوردیدا هێزە جەماوەریەکانی کە ئێستا خواست و وویستی ڕۆژانەو ژیانی ئابوری و ئازادیان خستووەتە ژ□ر□□و□وەو چاو لەوەدەکەن کە دەوڵەت دروست ببێت و ئینجا دەست بەو داخوازیانەوە بگرن و داوای بکەن کە هەتا ئێستا بۆیان فەراهەم نەکراوە،کە مافێکی سەرەتایی بێ ئەملاوئەولای خۆیانە.

بەوهۆیەوە بڕژێنە سەرجادەو ئەو تەخشان و پەخشانەی کە بەداهات وسەرچاوەی ئابوریەوە دەکرێت و کەرامەتی مرۆڤی پێ هەزیل و کەم قەدر دەکرێت بگەڕێتەو□ ش□و□نی بنەڕەتی خۆی و لەپێناوی گەشەو چوونەپێشەوەی ووڵاتدا بەکاربهێنرێت.ئەوکات بەم شێوەیەی ئێستای دەسەڵاتداری ڕازی نابن و دەسەڵاتداران ڕوو بە ڕووی فشارێکی فراوانتر و بەهێزتر و بە ئەجندایەکی ترەوە دەبنەوە، ه□ر□□ب□رئەوەیە کە زۆرترین هەوڵیان لە پێناوی مانەوەو دەستگرتن بە حیزبەکانیانەوە بووەتە کاروکرداری ئێستا و بۆ ئایندەشیان جێ بەجێی دەکەن.

واتە نەتەوەو نیشتیمانێک دەخەنە پێناوی بەرژەوەندی و خۆپەرستی خۆیانەوەو حیزبەکانیش بەکاردەهێنن بۆ مانەوەیان لەو جۆرە دەسەڵاتە ئابوریەی کەهەیانە، لەگەڵ ئەوەی دەبێت حیزب بخرێتە پێناوی دامەزراندن و بە جێهێنانی خواستی سیاسی و مێژوویی ئەو نەتەوەیەوە، دەبێت حیزب هیچ نەبێت لەچاو دەوڵەتدا، بەڵکو دەوڵەت و دامەزراندنی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستانی بۆ ئێستای قۆناغی مێژوویی ک□م□□□ایەتی سەرچاوەی هەموو هەوڵ و کارێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ڕێکخراوەیی و ئابوری بێت.واتە دامەزراندنی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستانی گرنگیەکەی لە پێش هەموو لایەنەکانی تری ژیانی تاکڕەوی دەسەڵاتدارانی حیزبەکانەوەیە کە بوونەتە کۆمپانیای ئابوری و هەڵگری سیاسەتێکی تەسک بینانە.

....

٢.شی ناوخ و کاریگری خراپکانی لسرناوخ و درو ی ووات.

یکک لهرلاین دزوکانی ناو ئوانی پیان دن سرکردکانی کوردو بزووتنو ی زگاریخوازی نتو ی کورد شی ناوخ ی،لبرئو ی زرترین کاروکردارکی نشیاوی جنگ و یکتر تکردنو یکی ب ناوکی ببهایو ب ئو ی بتوانن یککیان ئویتر لناوببات یان بستو ک ئمش کارکی هر نشیاو،چونک ئم سلمنری ئو ی ک هریک لو حیزبان دیانوت حیزبی قائید یان تاک حیزبی دسات و بادست بن بسر کمگو ئابوریکیدا.ئمش سردکشت بئو ی ک ئو هزان لناوخ ی خیاندا بوایان ب فریی و بیروباو و ئایدیای جیاوازنی،ئگر ئوان خیان هیانبت،ئوماف بوا نابینن ب هیچ کسکی تر ئگر بیان بچتسر.
واتاست و دروستی و خاوداری کمگ تنها بخیان واد بینن.ک ل بنتدا خیان کمینن ل چاو هموو کمگادا،کاتک کارساتی شی ناوخ دهننو بیر،ئوا ئوت دت برچاو ئو هموو ئندام و کسانی ک گیانیان ل دستدا لوشدا،هروها ئو هموو خرجی ماددیی ک کرا تیایدا،وویکی دزوی جرکی حیزبایتی ئو حیزبانو بیروباوی سرکردکانیان دردخات،دبت چی ببیری مرقدابت بجگلوی ک ئو هزان بخمی مسلیکی گرنگ و مژوویی نتویکو نین ک خیان بشکن لی.
ئگر بو بهدردان بشریو مادیی ووبووی هزکانی تری درو ی هزی کوردی و داگیرکاریکانیان ببوونایتو،ئوا لو ووبوونویدا هرئون لو کسان گیانیان ل دستدا،بو هز نواندنی لبرامبر نیارانی خیدا،کورد ئیتوانی لو سردمداک هلومرجکی نو دوتی گرنگ و هستیار ب کورد ل باشووری کوردستان هاتبوو پشو(لدواتردا زیاتر وونیان دکمو)،ل زرترین ل ماف سیاسی و ئابوری و کماتیکانی نزیک ببووناتو و ئگر هموو مافکانی سیاسی و مژوویش ج بج نکرای،هنگاوکی زرباش و گور دچوو پشو.

چونک ناوچک ل ژر چاودری هزه درکیکان و ئنجومنی ئاسایش و(UN)دا بوو.ک ب بوای من نابت ل هیچ کاتکدا ت پشت و پنات ئو هزان بت،یان بیانکیت سرچاو ی هزی ج بج کاری مافکانی خت. لبر ئو ی تنهاخت ئتوانیت ئو ئرک ل

ئەستۆ بگریت و بەدەستی بهێنیت و ماف و داواکاریەکانی خۆت بچەسپێنیت، ئەگەر بە زانستی سیاسەت و حەکیمانە هزروئاوەزی خۆت لەو پێناوەدا بەکاربهێنیت.

زۆرترین کات شەڕی ناوخۆ بۆ پاوانکردنی ناوچەکەبووە لەلایەن هێزێکەوەو باڵادەست بوونی بە سەر ئەویتردا. ئەوش□□ بووبوونە دەربڕی و جێ بەجێ کردنی خواست و وویستی هێزە داگیرکارەکانی کوردستان لە ناوچەکەدا چوونە پێشەوەی سیاسەت و بەرنامەی داگیرکاری کوردستان بوو،چونکە ململانێکان لە پێناوی مەترەح کردنی ستراتیژو ئامانجی مێژینەی نەتەوەیی نەبووە لەوناوچەیەدا، بێجگە لەوەی کە ئەجنداو سیاسەت و بەرژەوەندیەکانی ئەوهێزە دەرەکیانەیان لەخۆیاندا بەرجەستەکردووەو پراکتیکیان کرد.هەروەها لە بنەڕەتیشدا ئەوجەنگانە بەوەکالەت بەمان کراوە و بۆ بێ هێزکردنی گیانی ڕزگاری خوازی و داخوازی بەرهەقی نەتەوەیی و ڕەش کردنی ئەو خواستە لە بیروهزری هاووڵاتیانی کوردا کردووە.لەبری ئەوەی کار لە پێناوی سەپاندنی داخوازی نەتەوەی کورد بکەن بەسەر هێزەکانی ناوچەکەو ناوخۆی سیاسیدا،سیاسەتی پەرت کردن زاڵ کراوە بەسەر هێزەکان و هاو ووڵاتیانی کورد دا.

ئەوجۆرە لە سیاسەت کردن و جەنگەکانیان هەرهەمووی لەوێوە سەرچاوەی گرتووە،کە کام سەرۆک و ڕابەر هێزی زاڵ دەبێ بەسەر ئەویتردا،ئەوەی کە مەسەلەی نیشتیمانی و نەتەوەیی بووە هیچ بەها□ی□کی لایان نەبووە.لەم لایەنەوە ئەوە دەسەلمێت کە ئەم هێزانە ناتوانن هێزی دامەزرێنەری دەوڵەتی کوردی بن.لەبەرئەوەی باڵادەستی ڕابەری حیزب دەخرێتە پێش باڵادەستی و بەدەستهێنانی خواستی نەتەوەیی و نیشتیمانی بەسەر حیزبدا. لێرەدا حیزب هیچ نیە بێجگە لەوەی کەوەک کۆمپانیا مامەڵە لەگەڵ مەسەلەی نیشتیمانیدا دەکات.
شەڕی ناوخۆ بوە هۆی شەهیدبوونی،زیاترلە۳۰،۰۰۰ کەس و کەم ئەندام بوونی سەدان کەس کە هەموو بوونە قوربانی سیاسەتی پاوان خوازی کەسە یەکەمەکانی حیزبایەتی،ئەکرا ئەو قوربانیانە بخرانایە شوێنی کارکردن و ببونایە بەهێزی بازوو بنیاتنان،بەڵام زۆرترین هاووڵاتیان بیروبڕوایان وای لێهات یان کردنیان بەوەی کە پابەندی بۆ ووڵات لاوازو هەتا ئاستی نەبوون لە گیان و هەستیاندا دروست بکرێت و ئەمەش زۆر لە کەسەکانی ناوکۆمەڵی کورد بگرێتەوە،هەموو ئەمانەش هۆیەکن بۆ ئەوەی کە کەسی کوردی لاوازبێت و کۆچ و ڕەوبکات چونکە لەگەڵ خواست و وویستیدا جووت نابێت یان نایەتەوە.

ئەوخەرجیە مادییەی کە لە شەڕی ناوخۆدا کرا بۆ بووژاندنەوەی

ژێرخانی ئابووری خەرج بکرایە و ژێرخانەکی پتەوی دروست بکرایەو زۆرێک لە هێزی کار کە بەکاربوون بخرایەتە سەرکار باشترنەبوو لەوەی کە بە گیانی براکان سەرفکرا.چونکە ژێرخانەکی ئابوری بەرهەمهێنی پتەو و تەکمە ئەبێتە سەرچاوە بۆ سیاسەتەکی بەهێزو خۆ سەپێن بەسەر هەندێک لایەنی ئەوانی تردا،یان هەرهیچ نەبێت لە پێناوی بەرجەستەکردن و چوونە پێشەوەی مافی نەتەوەیی.
هەروەها بۆ ئێستاش ئەبوو بەهێزێک کە کاریگەرییەکانی هێزی ناوچەکە بەگەمارۆی ئابووری و هەناردەکردنیان کە پێویستیان بوو کاریگەری بخەنە سەر هەرێم و هەروەها هێزەکانی ناوەندو ناوخۆی عێراقیش نەیدەتوانی بە بڕینی بودجە سیاسەتەکانی خۆی بسەپێنێ بەسەرتاو چۆن بیەوێت ئاوا جێ بەجێی بکات، تۆش بڵێیت هەرێم بەرگەی مانگێک بڕینی بەشە بودجەی لە بودجەی عێراق ناگرێت و بە بەردەوامی لە بەرامبەریدا ملکەچی ئەوکارتی فشارەی ئەو بێت.

واتە ئەگەرا ئەم منداڵە لەسەرپێی خۆی ڕابوەستێنرێت،ئەگەر بەرنامەو ڕێکخستن(تنظیم)ی بۆ بکرایە و لە جێ بەجێ کردنیشیدا دڵسۆزانەو بەگیانی نیشتیمانیانەوە بەڕێوەبرایەو هیچ شتێک ئامانج نەبوایە تەنها ئەوە نەبێت کە هەموو ئەو لایەنانەی ئابوری و سەربازی و کۆمەڵایەتی بخرایەتە پێناو بەدەستهێنانی مافی سیاسی و سەربازی و ئابوری و کۆمەڵایەتی نەتەوەی کورد لە نیشتیمانێکی سەربەخۆدا.هەموو کەسێک تیایدا هاوکارو هاوئاهەنگ لەگەڵ ئەوسیستەمەدا بەئازادی و دادپەروەری و یەکسانی گوزەرانیان بکرایە، کە هۆکارێکە سەرچاوەیە بۆ پابەندی ئەندامانی کۆمەڵگای کوردی بە وڵات و نیشتیمانەکەیانەوە.

....

٣.جەنگی دژی بزووتنەوەی چەکداری کوردەکانی ڕۆژهەڵات و باکور.

ئەمە شاهیدی ئەوەین کەجەنگی دژی ئەو هێزە کوردیانەی ڕۆژهەڵات و باکور لە دووکات و دووجێگای جیاوازدا، هەڵگیرسانی بەفیتی دووهێزو دوودەوڵەتی ناوچەکانی وەك ئێران و تورکیابوو، بەجگە لەوەی هێزەکانی باشور هەریەکەو بە شێوەو سیاسەتێک و لە پێناوی بەرژەوەندییەکانیاندا ئەو ئەرکەیان بۆ ئەوان ئەنجام ئەدا. پێدانی چەک و تەقەمەنی و هەندێک جاریش بەبەشداری سەربازیانەی ڕاستوخۆ و ناڕاستوخۆ بە هێزەکانی ناوخۆی هەرێم لەلایەن ئەوانەوە.

هەریەکەیان بە پڕچەک کردنی لایەنێک لە هێزە سیاسییەکانی هەرێم بەرامبەر بە یەکتری و بە دژایەتی کردنی هێزەکانی، پارچەکانی تری کوردستان کە کوردیش بوون. ئەمەش بەمەبەست دەدرا بەو هێزانەو لە بەرامبەریشدا داواکاری لایەنی پێدەر بەرامبەر بە وەرگر هەبوو لە پێناوی گەشەو فراوانکردنی دەسەڵاتی سیاسی و دەست ڕۆیشتوویی سەربازی خۆی. هەروەها گواستنەوەی شەڕی ناوخۆی بوو بۆ پارچەکانی تر...شەڕکردن و تیرۆرکردنی ئەندامانی ئەو هێزانەی کوردی دەرەوەی هەرێم لەلایەن کورد خۆیەوە دووجار بە هێزبوونە لە بەرامبەر هێزی دەوڵەتانی ناوچەکە. چونکە جارێک ئەوان بەمقاش پشکۆ دەگرن و خەفەی دەکەن یان دەیکوژێننەوە، نەوەکو بەدەستی خۆیان.

بەم پێیە هەرکارێک دوژمنیکردنی دوژمنەکەی لەلایەن دوژمنێکی ترەوە، دەبێتە هێز بۆ ئەو دەوڵەتانەو، بێ هێزکردن و لاوازکردنی هێزەکانی دژیەتی لە بەرامبەرخۆیدا. واتە کورد بەو جەنگەش دووجار چۆکیدادا لەبەرامبەر هێزەکانی دەرەوەی خۆیدا، بێهێزکردنی ئەوان پێی دەوترێت بێهێزکردنی خۆت کە هەمووکات ئەتوانرا لەڕێگەی ئەو نائارامیە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوریەوە لە وڵاتی بەرامبەردا دروستدەبێت، بە هۆی ئەو داخوازیە ڕەوایانەی کە نەتەوەکان لەو وڵاتانە هەیانە، ئەتوانرا بەوهۆیەوە هێزی زیاتر بنوێنرێت و لەئامانجەکانت نزیکترببیتەوەو هەتا بەدەست هێنانیش دەهاتە پێشەوە.

واتە ئەگەر هێزی سیاسی و کۆمەڵایەتی دژ بە سیاسەت و بەرژەوەندی پاوانخوازی ئەو دەوڵەتانە لە ناوخۆیدا دروست بوو ئەوا زیاتر ڕوولەملکەچی و جێ بەجێ کردنی داخوازیەکانتە. لەکاتی خۆشیدا زیاتر ئەو ئامانجە دەهاتەدی ئەگەرهێزەکانی ناوهەرێم ئامانجی نەتەوەیی و نیشتیمانیان هەبووایە. کاتێک ئەوان یارمەتی مالی و سەربازیان دەدا بەهێزەکانی ناوهەرێم لە ساڵەکانی نەوەتەکانی ڕابردوودا و ئێستاشی لەگەڵدا بێت، لەپێناوی خۆسەربەینتا ئەوەی کردووە و دەیکات و ئامانجیشی بووە.
هەرووڵاتێک و هێزێک دەرگیری جەنگی ناوخۆی جیاخوازی بوو کەمترسەری دەپەرژێتە سەر هێزەکانی دەرەوە و کەمتر ئەتوانێت ئەجنداو هێزی خۆی باڵادەستبکات بەسەر دەرەوەی خۆیدا. بەم پێودانگە کورد ئەیتوانی لەهەرێمدا زیاتروزیاتر جێ پێی خۆی قایم بکات و زیاتر مافەسیاسیەکانی ببردایەتە پێشەوە و هاتا ئاستی زۆر نزیک و هەتا دامەزراندنی دەوڵەتی کوردیدا خۆی ببینیایەتەوە، لەبەرئەوە ئەوەدەڵێم کە هیچ هێزێک نی یە بتوانێت بەتەواوی حەسمی جەنگی

پــارتیزانی نــاوخۆی ووڵــاتەکەی بکــات،چ جــای ئەوناوچانەی کە کوردستانیان لێ پێکهاتووە کەناوچەی ستراتیژی بەرگری سەربازیان زۆرتەدایەو زیاتر هەلومەرجی ژیانی بەرگریکردن و خۆڕاگری هەیە.
بەجگە لەوەی کە کەسەکانی کۆمەڵەی کوردی بەهەموو ڕەنگەکانیەوە، لەنــاوچە جیاجیاکــانی نیشتەجێ بــوون و پانتاییەکانیــدا گیــانی بەرگریکــردن و خەبــاتی تێــدابووەو تێــی دایە. لەبەرئەوەی ئەگەر بەخۆڕسکیش بێت ئەوە دەزانێت کە بێ ماف کراوەو داگیرکراوە لە ڕووی سیاســی و یاســایی و ئــابوری و کەلتــوری و زمــان و زاراوەو ڕۆشنــبیریەوە، ئەمــانەش هەریەکەیــان دەبنەهۆیەک و ســەرچاوەن بۆ بەرخۆدان و بەرگریکردن و خۆڕزگارکردن لە هەموونەتەوەیەکدا.

ئەمانە بەجگەلەوەی کە ناوچەی هەرێم بوبوە پردێک بۆ هاتووچۆکردنی کاڵــای پێویســتی نــاوخۆی ئێــران لە ڕووی خۆراکــی و ئەلکترۆنــی و کەمالیاتەوە،لەدەرەوەی ئێران بۆ ناوهەرێم و دواتر بۆ ئێران و بە پێچەوانەوە.ئەگەرئەمە جێ بەجێ نەکرایە لە پەیوەندی نێوان ئێران و هەرێم،هێزی جەماوەری ناڕازی و دژایەتی کردنی هێزی دەوڵەت لە ناوچە جیاجیاکانی سنوورو چەقی ئێران و فشارە جەماوەریەکان زیادی دەکــرد و پشێــوییەکی زیــاتری ئــابوری و سیاســی بۆ دەوڵەت و دەسەڵاتدارانی ئێران دروستدەکرد.
لەوانەیە بڵێیــن ئەمە بەو بەڵێ گــومرگە دەژیــاین لە هــاتووچۆی کاڵاکانی کەلەسنوری تورکیاوە دەهاتە ناو هەرێم و لە سنوری هەرێم بۆ ئێران دەچوو کە وەرماندەگرت،ڕاستە،بەڵام دەبێت یەکێکیان لە دەست بدەیت یان ئەوەتا پول وپارە یان مافی سیاسی و نەتەوەییە بەدروستکردنی دەوڵەتیشەوە لەدەست بدەیت.بێگومان ئەگەر هەمووکات تۆ لە نێوان ئەو دوو هەڵبژاردەیەدا ئەبێت دروستبوونی دەوڵەتت لەلا گرنگ بێت و لەبەرچاوی بگریت.ئەمەش بۆ تورکیاش ڕاستە کە شەڕی پەکەکە لەلایەن هێزەکــانی هەرێمــی کوردســتانەوە دەکرا،دەبــووە هۆی زاڵکردنی خواست و وویستی هێزی تورکیا هەم لەناوخۆی تورکیاو هەروەها لەناوخۆی هەرێمیشدا.
ئەم هێزە کوردیانەش کە ئەو سیاسەتەیان جێ بەجێ دەکرد لە پێناوی زاڵ بوون و مانەوەی حیزبەکانی خۆیان دەیانکرد لەبەرامبەر هێزەکان و حیزبەکــانی تــردا ئەوەیــان بەئەنجــام گەیانــدووە.لەبەرئەوەی هەڵگرانی بیروباوەڕی دروستکردنی دەوڵەتی کوردی نەبوون بەهەموو جۆرێکی یەوە ئەمە بۆ ئێستاش ڕاستە.

..…………………

٤.ئابوری تورکیا و سیاسەتی هەرێم.

لە سیاسەت و ئامانجی بەدەستهێنانی بەرنامەی سیاسیدا،لایەنی ئابوری بە نواندنی هێزو فشارەکانی لەسەر بەرامبەر و لە ناوخۆشدا گرنگی تایبەتی هەیە لە کردەی سیاسیدا.لایەنەکانی چەندین بەش و ناوەڕۆکی جیاواز جیاوازی بەرهەمهێنان و بەکاربردن و هاوردەکردن و هەناردەکردن لە خۆدەگرێت و،لایەنێکی گرنگ و چوونە پێشەوە و باڵادەستی ئەو دەوڵەتە یان دەسەڵاتەیە کە گەشەی ئابوری هەیە لەگەڵی زەویدا یان لە ناوچەیەکی دیاریکراودا.

ئابوری و سیاسەتی ئابوری لە سیاسەتی نێودەوڵەتیدا فاکتەرێکی گرنگی دەرکەوتنی هێزی سیاسیە.کاتێک کە سەرچاوەی ئابوری و هێزت هەبوو وەلە ڕێکخستنێکی دروستوشیاودا بەکاربراو ڕێکخرا،ئەتوانرێت وەک ستراتیژو لە فاکتەری بەکاربردنی لە پرۆسیسی سیاسیدا بەکاربهێنرێت و دەورێکی گرنگ و کاریگەر بگێڕێت لەسەرئاستی ناوچەیی و هەتا لەسەرئاستی جیهانیش، ئەوە دەزانرێت کە ئابوری نەوت هەتا ئاستێک کاریگەری جیهانی هەیەو هەروەها لەئاستی ناوچەیش ئەتوانێت جێ پەنجەی کاریگەری و دەورگێڕانی بەهێزببێت.

واتە دەبێت لە ئەستای هەلومەرجی هەرێمدا نەوت و سیاسەتی نەوتی بەگەڕبخرێت لە پێناوی بەدەستهێنانی ئامانجی دوورونزیک لە جوڵانی سیاسەتی ناوخۆو دەرەوەی دەوڵەتدا.ئەمەش ئەتوانرێت بە هەرێم ئاراستە بکرێت ئەگەرچی نەدەوڵەتەو نەحکومەت بەڵام ئەم سەرچاوە سروشتیە ئەتوانێت بە ئاستێک کاریگەری هەبێت لەسەرناوچەیەک کە پەیوەستی زۆری بە ووزە هەیەو نەوتی خۆی نیە، بە مەرجێک توانیبێتی لەسەرئاستی بەرهەمهێنان کاری گەورەی ئەنجامدابێت و هەنگاوی گەورەی نابێت،ئەوا ئەتوانێت لەگەڵ گەشەی ئابوری ووڵاتانی دراوسێی کەخاوەنی نەوت نیە خزمەت بە ئامانجی خۆی بکات،ئەگەر هەموو ئەجنداو بەرنامەی خۆتی بەسەردا زاڵ نەکەیت ئەوا ئەتوانیت بەشێکی کاریگەری پرۆسیس بکەیت و بەخزمەتی ئامانج و سیاسەتی خۆت سوودیان لە وەربگریت.

لە ئێستادا سیستەمی سیاسی وئابوری و سەربازی تورکیا،شاهیدی ئەوەیە کە هەتا سەردەمی ئەزال لە نەوەتەکانی سەدەی بیستدا لە تورکیا،لەبی سەربازی سەرچاوەی سیاسەت ڕانی و بەڕێوەبردنی سیاسیانەی ناوخۆو دەرەوەی ووڵات بوو.مەرک وئەجندای سەربازی لەو ووڵاتەدا ببووە سەرچاوەی گەڵین و بیرکردنەوەی دەسەڵاتداران لە تورکیادا بەرامبەر بە ئەوانی تر.

چەندین کودەتای ئەنجامدابوو هەروەها دروستبوونی دەوڵەتی تورکیا هەرلەسەردەستی سەربازەکان کە بەڕابەرایەتی (ئەتاتورک) بەڕێوەچووبوو لە سەربازانی دەوڵەتی عوسمانی بوون.ئەمەش

ببووە سەرچاوەی بەسەربازیکردنی دەوڵەتی تورکیاو سیاسەتی پاکتاوی ڕەگەزی و یەک ڕەگەزناسی و بیری نەتەوایەتی بەمانا ناجۆرەکەی هەموو ئەوانەی تری دەخستە ژێرلێوەوە و هەتا ئاستی دان نەنان بە بوونی فیزیکیشیاندا وەک مەرجی سەرچاوەی بیروسیاسەتی دەوڵەت بوو.

بەڵام سەردەمی ئۆزال و لەدوای ئەوەوە لەبی سەربازی کەرقی ڕوولە خواربوو، پایە بەرزو بەهێزەکانیان جوڵاندو شل کردو درزو قەیشتیان خستە ناو دامەزراوە سەربازیەکانەوە، پایە درابە توێژێک یان چینێکی خاوەن سەرمایەو گەشەی ئابوری و کۆمبوونەوەی بەکاری لەڕێگەی وەبەرهێنان لەبەرهەمهێنان وبیناسازی وگەشتیاریەوە ڕێگەی خۆشکرد تا دەنگ و سەدای خاوەن سەرمایەکان زووڵاڵ بێت و تا ئاستێک کاریگەری بەسەر ڕێڕەوی سیاسیەکان لەدەسەڵاتی دەوڵەتی تورکیا دابنێن.
کاریگەریەکانیان سەرچاوەی دروستکردنی لەبیەکی ئابوری بوون و لەبەرامبەر لەبی سەربازی گەورەو بەهێزدەربکەون و کاریگەریان لەسەر ئاڕاستەکردنی سیاسەتی دەوڵەت کاڵ بکەنەوە و هەتا ئاستی نەهێڵانیان بەسەرهەش و بیری سیاسیەکانەوە، دەسەڵات زیاتر پایەبدات بە لەبی ئابوری و هەروەها ئەوانیش لەڕێگەی توانا ئابوریەکانیانەوە ئەجندای خۆیان تا ئاستێک زاڵ بکەن بەسەرسیاسەت و دەسەڵاتدارانی تورکیادا، کە پەیوەستیەکی ئابوری ناوخۆی تورکیا ئەوەی خوڵقاندبوو.

ئەستا ئابوری تورکیا گەشەی کردووە لە ڕووی بەرهەمهێنان و وەبەرهێنان تیایدا، ئەمانەش هەرهەموویان پەیوەستیان بەسەرچاوەی ماددەی خاو و ووزە هەیە، نەوت سەرچاوەیەکی هەرزان و کەم مەترسی ووزەیە کە بەدەست دێت. نزیکترین سەرچاوەش کە نەوتی لێ بەدەست دێت عێراق و هەرێمی کوردستانە، هەروەها تورکیا بەهۆی ئەوەی کە لە حیلفی ناتۆیە، پەیوەندیەکانی لەگەڵ ڕووسیادا زۆر باش نیە و ئایندەیەکی خراپیش بە پەیوەندیەکانیان ڕەچاو دەکرێت و هەموو کاتێک ئەتوانێت ڕووسیا کاریگەری لەسەر سەرچاوەی ووزەی تورکیا دابنێت، بە نەناردنی غازو نەوت،لەلایەکی ترەوە کێشەی مەزهەبی لەگەڵ ئێراندا هەیە و چاوەڕێی ئایندەیەکی باشی لێ ناکرێت لە پەیوەندیەکانیان.هەمیشە تورکیا پەیوەندی لەگەڵ یۆنان و بولگاریاو جۆرجیاو ئەرمینیاو قبرس و عێراق و سوریا خراپ بووە.
لەبەرئەوە تورکیا بیر لەوە دەکاتەوە کە بتوانێت سەرچاوەی ووزەی لە هەرێمی کوردستانەوە بەخۆی مسۆگەربکات،لەم ڕێگەیەوە هەرێم ئەتوانێت بەشێک لە ئەجندای خۆی لەوسیاسەتی نەوتیەدا بباتە پێشەوە

ئەگەر خواستی سەربەخۆیش بێت،کاتێک بەکڕینی نەوتی عێراق دا دەچینەوە لە ڕابردوودا دەبینین نەوتی بەبڕێکی زیاتر کڕیوە لە عێراق لەچاو وواڵاتانی تری خاوەن نەوت.

بۆنموونە لە ساڵانی ١٩٨٨ز دا تورکیا بایی ١،١٨٨،٧ ملیۆن دۆلار نەوتی لە دەوڵەتی ئەوکاتەی عێراق کڕیوە،کە نرخی بەرمیلێک نەوت لە نێوان(١٨-٢٠) دۆلاردابووە.(١)ئەمە لەکاتێکدا بەهۆی گەشەی ئابوری تورکیاوەو لەڕووی مرۆیی یەوە،تورکیا پێویستی بە بڕێکی زۆر زیاتر هەیە لە نەوت بۆ پڕکردنەوەی پێداویستیە ناوخۆیەکەی،لەکاتێکدا ئێستا نرخی یەک بەرمیل نەوت پێنج جار لەساڵانی زوو زیاترە.
لەلایەکی ترەوە هەناردەکردنی تورکیا لەبەرهەمەکانی بۆ عێراق لە هەمان ساڵدا(١٩٨٨)ز بڕەکەی(١٤٥١،١)ملیۆن دۆلار بووە،(٢)بەڵام لە ئێستادا هەناردەکردنی کەلوپەلی تورکی بۆ هەرێم و عێراق خۆی دەدات زیاتر لە ١٣ ملیار دۆلار، بێجگە لەو هەموو کۆمپانیا تورکیانە کە کاردەکەن لە بواری بازرگانی و بیناسازی کە ئەویش بڕێکی کەم نیە بێجگەلەوەی کە کرێکاروکارمەندی تورکیا دەهێنن و بەشێک لە بێکاری خۆیانی پێ کەمدەکەنەوە و بێجگەلەو سەرمایەیەی کە دەیبەنەوە بۆ وواڵاتەکەیان.

کاتێک کە هەڵوێست لەبەرامبەر لایەنەکانی کە لە سەرەوە لەسەر ئابوری تورکیا باسم کردوون،لە هەناردەنەکردنی نەوت و هاوردەکردنی کەلوپەلی تورکی و نەهێشتنی هاتنەناوەوەی کۆمپانیا تورکیەکان بۆ ناوهەرێم ئەمانە بە ئاستێک کاریگەری نەرێنی لەسەر ئابوری تورکیا و بۆچونی ناوخۆی ئەو وواڵاتە دادەنێت.چونکە دەبێتە هۆی هاتنەدواوەی ئاستی بەرهەمهێنان و وەبەرهێنان ئەمەش بێکاربوونی کرێکاران بەدوای خۆیدا ئەهێنێت کاریگەری لەسەر بڕوابۆچونی ناوخۆی ئەو وولاتە دادەنێت.
لەلایەکی ترەوە ئەوەندەی سەرمایەداران بەدوای قازانج و سوودی سەرمایەوەن ئەوەندە بەشوێن بیروبڕوای نەتەوەپەرستی و وواڵات پارێزیەوە نین،لەهەرشوێنێک قازانج و ئاسایشی پوولی هەبێت ئەوان دەچن بۆ ئەوێ. لەبەرئەوە ئەم چینە لە تورکیا کاریگەریان لەسەر ڕای گشتی و دروستکەری بڕیارهەیە لە تورکیادا،بەم پێ یە ئەم کارتەی کە بەدەستی هەرێمەوەیە،لەهەناردەکردنی نەوت و هاوردەکردنی کاڵاو هاتنەناوەوەی کۆمپانیاکانی تورکیادا هەیە، دەتوانێت لەهێزی سیاسی و جێ بەجێ کردنی بەشێک لە خواستی خۆت و ئەجندادا بەکاری بهێنیت.

واتە دەبێت هەموو ئەوکارتانە کارتی فشاربێت لەپێناو خزمەتکردنی دۆزی دامەزراندنی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستاندابێت لە جوغرافیای خۆیدا.بەڵام دەسەڵاتداران لەهەرێمدا کارتەکانی دەستیان نەک هەر بەکار ناهێنن بەڵکو دەیدەنەدەستی ئەوان و بەڕووی خۆیاندا بەکاری دەهێننەوە.ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو لایەنەی کە دەسەڵاتداران لەهەرێمدا ئەجندای خێزانیان هەیە و دەیخەنە پێش هەموو مەسەلەیەکەوەو بەرژەوەندی باڵای نیشتیمانی و خواستی نەتەوەیی دەدەنە دواوە بەهەندی وەرناگرن.
هەروەها دەبێت کوردستان سوود وەربگرێ لەهەموو ئەو ناکۆکیانەی کە تورکیا لەگەڵ دەوڵەتەکانی ناوچەکەو سنوورەکانی خۆی هەیەتی هەتا ئەگەر لەڕووی مەزهەبیشەوەو سیاسی وسەربازی و بەرژەوەندی باڵای ئابوریەوە و لەگەڵ ئەواندا کە کێشەی قەڵەمڕەوی سیاسی و ئابوری و نفوسیان لەگەڵ یەکتردا هەیە،بەکاربهێنرێت لەلایەن هەرێمەوە بەچونە پێشەوەی خواستە نیشتیمانیەکانی کوردستان و ببێتە هۆیەکی نزیک بوونەوە لەدامەزراندنی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستان لەگەڵ هاوبەشەکانی پێکهاتە جیاوازەکانی کوردستان.

....

٥.یاسای نێودەوڵەتی و بزووتنەوەی ڕزگاری خوازی کورد.(٣)

یاسای نێودەوڵەتی ئەو یاسایانەیە کەلەڕێگەی عورف و یان لەسەر(أتفاق)ڕێکەوتنی دەوڵەتانەوە هاتووەتە ئاراوەو هەندێک پرۆژە(مشرعي)بەناوبانگ و فقهی یاسایی و هزرڤانانی یاسایی لە هەلومەرجە جیاجیاکانداو لەمێژوودا دایانمەزراندووە بۆ ڕێکخستنی پەیوەندیە نێودەوڵەتیەکان،ئەمەش ئەگەر لەکاتی جەنگدا بووبێت یان دوای جەنگ و کاتی ئاشتی و ئاسایی بوونەوە،لەپێناوی ڕوونەدانەوەی هەموو ئەوکارەساتانەو ڕێکخستنی پەیوەندیە نێودەوڵەتیەکان.

بەڵام هەمووکات ئەم گۆزەیە بەسەلامەتی نەهاتووەتەوەو نەیتوانیوە تینوێتی خواستی میلەتان بشکێنێت و خواستەکان بە ئامانج بگەیەنێت.هەروەها لەگەڵ ئەوەشدا هەندێک جار دەتوانیت دەستی بە ببەیت،وەک یاسایەکی باوەڕپێکراو لەسەر ئاستی گۆڕەپانی سیاسەتی نێودەوڵەتیدا بەکاربهێنرێت و دەستی پێوەبگریت بۆ بردنە پێشەوەی داواکاریەکان و دان پێدانانی نێودەوڵەتی بە نەتەوەداگیرکراوەکان بەدروستکردنی دەوڵەتی خۆیان،ئەگەر ئیرادەی هاووڵاتیان و بزووتنەوە سیاسیەکەی ڕێکخرابێت و زۆرترین ئەنەرژی خۆی

خستب□ت□س□رو ب□دواداچوونی ب□بکات و ب□رنام□و ئاماد□کاری کردن ب□خستن□س□ر م□زی وو□اتان و ه□زو□□کخراو□ ن□ود□و□□تی□کان،مام□□□کردن□کی یاسایی ل□گ□□ د□ز□ک□ی خ□ت و خ□باتی□ چ□کداری□ک□ی ئ□گ□ر ه□ب□ت بکات و ل□ئاستی ناوچ□یی و ه□تا ئاستی جیهانیش بیبات□ پ□ش□و□.

واتا ه□موو کات□ک ناتوانیت ئ□و ئ□رک□ ج□ ب□ج□ بک□یت ئ□گ□ر ئ□و لای□ن□ی یاسا ن□ود□و□□تی□کانت ت□دا ن□ب□ت ک□ل□یاسای ن□ود□و□□تیدا ه□ی□.ل□ر□و ئ□ولای□ن□ یاسایی□ ن□ود□و□□تیان□ د□خ□ین□ ب□رچاو ک□ل□ □ابردوودا کورد و□ک بزووتن□و□ چ□کداری□ک□ی د□یتوانی د□ستیان ب□ ببات وکاری یاسایی ل□س□ر ئاستی ن□ود□و□□تیدا بکردای□ ب□ د□زی □زگاری خوازی□ک□ی و ب□دام□زراندنی د□و□□تی نیشتیمانی کوردستان□و□.
ئ□وا ل□دواتردا ه□ری□ک□ک ل□و لای□نان□ د□خ□ین□□وو،ک□ ه□رلای□ن□و ب□پ□ی س□ردم□کی تایب□ت و ل□ ه□لوم□رج□کی م□ژوویدا و□ک باب□تی یاسایی ن□ود□و□□تی ب□د□ستو□ بگیرای□،ئ□ود□رب□ین□ ن□ود□و□□تیان□ د□خ□ین□□وو و ل□ خوار□و□ ی□ک ب□ ی□ک □وونکردن□و□یان ل□س□رد□ین.

....

أ.دان نان ب□ ش□□شگ□□اندا:-

ئ□م□ ئ□ودان پ□دانان□ی□ ک□ ش□□شگ□□ان ل□ ش□□شدا ه□□د□ست□ت ب□جیاکردن□و□ی ب□ش□ک ل□ ه□ر□م□ک□ی ی□ان ی□ک□ک ل□ ک□□□نی□کانی(مستعمرات)□کانی ل□ لای□ن ک□م□□ی ن□ود□و□□تی□و□و □□کخراو□ ن□ود□و□□تی□کان،ش□□شیش ب□مانای ت□ک□شان□کی چ□کداران□ی ش□□شگ□□ان□.
واتا ئ□م□ ناکات□ ج□نگی ناوخ□(أهلي)چونک□ ش□□شی ن□ت□و□ی□ک□ ژ□رد□ست□ی ن□ت□و□ی□کی تر□ ل□ چوارچ□و□ی د□و□□ت و حکوم□ت□ک و د□س□□اتی د□و□□ت□کی پ□که□نراودا.ه□رل□□ابردوو□و□ کات□ک کورد د□ستی ب□کارو خ□باتی چ□کداری کردوو□ دژی □ژ□م و د□س□□اتی ی□ک ل□دوای ی□ک□کانی د□و□□تی دروستکراوی ع□راق،ک□ل□ سا□□کانی (١٩٢٠) ب□دواو□ خ□باتی ن□ت□و□ی□کی جیاوازبوو□ ل□ چوارچ□و□ی د□و□□ت□کدا ک□ ل□لای□ن ن□ت□و□ی□ک حوکم□انی کراو□ ک□ ژ□رد□ست□و چ□وس□نراو□ت□و□.واتا ئ□و خ□بات□ی ب□پ□ی یاسا ن□ود□و□□تی□کانیش خ□بات□کی □□وای گ□ل□ک بوو□ دژی زو□م و ز□رداری و ل□پ□ناوی □زگاری و ئازادیدابوو□،ل□ چنگی د□س□□اتدارانی ن□ت□و□ی□کی تر ل□ر□دا من ناچم□ س□ر ناو□□□کی سیاسی و هزری بزووتن□و□کان ک□ل□ ز□رترین

کاتیداو لە زۆرترین بەشیدا پێی بڕوادارنیم،ئەمەش جێگەی شوێنێکی ترە بۆلێ توێژینەوە.

واتە ئەوجوڵانەوە چەکداریانەی کەلە شێخ محمودەوە دەستپێدەکات و هەتا کاتی ڕاپەڕینی سا□□ی ١٩٩١ ه□رھ□مووویان ئەچنە ئەو چوارچێوەیەوە کە شۆڕشی نەتەوەیەک بووەو چەکدارانەبووە لە پێناو ڕزگاریدا.ئەمەش ئەگەر هەرکەسێک و هەرتوێژوچینێکی تێدا بەشدار بووبێت و سیاسەتی هەبووبێت یان نەیبووبێت فکرو ئایدیۆلۆژیای هەبێت یان نەیبووبێت،لەولایەنەشەوە هێزە سیاسیە چەکداریەکانی کوردو سیاسەتمەدارەکانیان ئەوەیان نەخستە سەرمێزی هێزە نێودەوڵەتیەکان و ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکان،سیاسیەکانی کارێکی ئەوتۆیان نەکردووە سیاسەت و ئامانجی ئەوەبێت کە دۆزی کوردی لە ئاستی نێودەوڵەتیدا بباتە پێشەوە،لەبڕیاری(٦٨٨)ی ئەنجومەنی ئاسایشی(NU) تێنەگەیشتن و بێ کاریگەریان کرد،ئەو بڕیارە ناوچەی کوردستانی خستە ژێر دەسەڵاتی(NU)وە،هەروەها بڕیاری(٩٨٦) کەلە(١٣%)ی ئابوری عێراقیان بۆ کورد جیاکردو□.

....

ب.دان نان بە جەنگاوەراندا:-

ئەم جۆرە لەدان پێدانان کەلە یاسا نێودەوڵەتیەکاندا هەیە،لەوە بەدەستدێت کەشۆڕش گەش□ بکات و شێوەی جەنگی ناوخۆ بەخۆو□ بگرێت،شۆڕش گێڕان ئەتوانن حکومەتێکی دامەزراو ڕاستی□وخۆ لەسەربەشێکی دیاریکراو لە هەرێمی دەوڵەتی بنەڕەتیدا دامەزرێنێت و سوپایەکی ڕێکخراو(منظم)ی هەبێت و پابەندبێت بە بنەماکانی جەنگ و سەربەخۆیی لە کردەوەی سەربازیدا.
ئەمەش کەلە کتێبی یاسای گشتی نێودەوڵەتی(القانون الدولی العام)(٤) ڕوونکراوەتەوە. ماد□ی(٨)لەلائیحەی پەیمانگای نێودەوڵەتی کەبڕیاری لەسەردراوە،لەدەورەیەکی خۆیدا کەلە نیوشانل سا□□ی١٩٠٠ بەستیان،بەتایبەتی تر لەسەرمافی دەوڵەتی بێگانەو ئەرکەکانی سەرشانی بەرامبەر جووڵانەوەی شۆڕشگێڕی و جوداخوازی،وە ئەبێت((نابێت دەوڵەتی بێگانە دان بنێت بە کۆمەڵە شۆڕشگێڕەکاندا بە سیفەتی جەنگاوەران ئەگەر قەڵەم ڕەوێکی دیاریکراویان نەبێت(بەدەستو□نەبێت)لەهەرێمێکی دیاریکراوداو حکومەتێکی نیزامی و سوپایەکی دامەزراو یان نەبێت)).

وەئەم مەرجانە لە کاروباری شۆڕشگێڕاندا هەبوو،ئەتوانێت دانیان

پێدابنرێت وەک جەنگاوەران. ئەمەش ئەتوانرا لەسەردەمی ڕاپەڕینی ١٩٩١و دوای ئەودا بەدەستەوە بگیرایەو بەکاریان بهێنایە لە پەیوەندیەکانیاندا لەگەڵ ووڵاتانی تری جیهان بۆ دەستەبەرکردنی مافی سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستان.چونکە دوای هەڵبژاردنی پەرلەمانی ساڵی ١٩٩٢ی هەرێمی کوردستانی عێراق و دروستکردنی حکومەتی هەرێم کە هەوێنی و فاکتەری گرنگ و پڕسوودبوون بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی.
بەڵام ئەوان بەبێ ئامانجی و بێ دەربەستی بە ئەومەسەلە گرنگەی کە زۆر دەمەکە خوێنی لەپێناودا بۆ ئەڕێژرێ، هیچ ئەرک و کارێکیان ئەنجام نەدا بێی. ئەولایەنەش لە یاسای نێودەوڵەتی بەکارنەهێنرا لە پێناو خزمەتکردن و دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستان لە هەرێمی کوردستانی عێراقدا، چونکە لەبەر بەرژەوەندی حیزبایەتی نەیانتوانی هێزێکی سەربازی یەکخراوی نیشتیمانی دروستبکەن و نەیانویستیشیان ئەوهێزە چەکدارەی کە گیانیان لەسەر دەستیان بوو لەوپێناوەدا لە سوپایەکی یەکخراوونیشتیمانیدا پێچێک بکەن، ئەوەت پێوە ببینیایە کە ئەمە سوپای حکومەتیەکی دامەزراوەو ئەتوانرێت لەلایەن ووڵاتانی ترەوە دان پێدانیان مسۆگەربکردایە. ڕەنگە بڵێین هەلومەرجی نێودەوڵەتی ئەوەی نەدەخواست کە ئەمە کارێکی لەو بابەتەی دامەزراندنی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستانی بە ئەنجام بگەیەنین.

بەڵام ئەم بەچونانە ڕاست نین چونکە ئیرادەی شۆڕشگێڕی خەڵک و هاووڵاتیان لەسەرو هەموو ئەو تێڕوانینانەوەیە. گرنگ نەبوونی مەسەلەی نیشتیمانی و نەتەوەیی لەلایەن دوو سەرکردەی حیزب و هێزی دامەزرێنەری حکومەت و پەڕلەمانی هەرێم ئەو ئامانجەی نەکردبووە ستراتیژو بەرنامەی خۆی، ئەگینا نەئەبووە هۆی ئەوەی کە سوپاو هێزی پێشمەرگە بە بەرژەوەندی و پارێزگاری خۆیان وحیزبەکانیان بەکاربهێنن و وەک دووهێزی سەربازی دوو بنەماڵەو دوو خەڵکی جیاواز سوودیان لێ وەربگرن و بە پێچەوانەی یەکخستنیان لە هێزێکی سەربازی نیشتیمانی و بە ئینتیمای حیزبیدا.

هەموو ئەم شتانە ناتوانرێت تەنها لە بێخەمی و هەندێک قسەی بچووک و شتی لاوەکی کورت بکرێنەوە. بەڵکو دەبێت لەلایەن جەماوەرەوە ئەو کەس و هێزانە بخرێنە بەردەم دادگایەکی عادیلانەی بێ پێچ و پەناو ڕوونەوەو لێپرسینەوەیان لەگەڵدا بکرێت لە پێناوی جێ بەچی نەکردنی ئەوپرسەدا. ئەوهێزانە ئەقڵە سیاسیەکەی شۆڕشگێڕنیەو نەبووە، بەڵکو ئەوە تەنها هێزە ڕەش و ڕووتەکەی کۆمەڵگەیە کە شۆڕشگێڕو خەم خۆری پرسەکەیەتی، بەڵام خۆشباوەڕبووە بەکاربەدەستە باڵا سیاسیەکانی

حیزبەکانیان.
دەبێت سوپایەکی دامەزراوو پڕچەک بە ئەم هەرێمە دروستبکرێت و لە هیچ بەنەیەکی حیزبیدا بەشداری پێ نەکرێت و جەنگی بەرامبەر بە حیزبەکانی ترو هێزە کۆمەڵایەتیەکانی ناوکۆمەڵگەی پێ نەکرێت و بەکار نەهێنرێت.هەروەها لە ئەستاشدا نابێت نوێنەرەکانی حکومەتی هەرێم لەدەرەوە دابەشبکرێت بەسەر حیزبە بالادەستەکان و بە ئینتیمای حیزبایەتی نوێنەرایەتی بکەن، بەڵکو دەبێت تەنها لە پێناوی کوردستاندا کاروکردەوەی پەیوەندیکردن و دبلۆماسیەت ئەنجام بدەن.
ئەم جۆرانە لە دان پێدانان بە جەنگاوەران لەسەر ئاستی پەیوەندی نێودەوڵەتیدا،ئەگەڕێتەوە بۆ سەرەتاکانی سەدەی نۆزدە. ئەو شۆڕشانەی کە دژی داگیرکاری ئیسپانیابوون لە ئەمریکای خواروودا،ئەوەی بە ئەنجام گەیاندولەکۆتەوە،کە ووڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لەساڵی ١٨١٧ دەست پێشخەری کردوو،هەروەها بەریتانیا لەساڵی ١٨٢٢دا دانی ناوە بەوکۆمەڵانەدا بە سیفەتی جەنگاوەران.ئەمە سەرەتایەک بوو بۆ دان نان بەسیفەتی دەوڵەت بوونیاندا.

لەلایەکی ترەوە بەریتانیا لەساڵی ١٨٢١ و ١٨٢٥ دان پێدانانی بە شۆڕشگێڕە یۆنانیەکان بەسیفەتی جەنگاوەر بەرجەستەکردوو،هەروەها لەکاتی بەرپاکردنی جەنگی وولایەتەکانی خوارو بۆ جیابوونەوە لە وولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لە ٤ی شباطی ساڵی١٨٦١ کەلەلایەن چەند ووڵاتێکی ئەوروپاوە دانیان پێدانراوە و لەناویشیاندا بەریتانیا ئەودان پێدانانەی قبوڵکرد کە وولایەتەکانی خواروو سیفەتێکی جەنگاوەریان هەیەو وەرگرتووە.ئەمەش لە ١٣ ئایاری ساڵی ١٨٦١ دابوو،لە فەرەنسادا لە ٩ حزیرانی ١٨٦١ بوو.لەکاتی جەنگی جیهانی یەکەمدا بەتایبەت جووڵانەوەی ڕزگاری خوازی عەرەبیەوە کەلە حیجاز هەڵگیرسا لە پێناوی جیابوونەوە لە ئیمپراتۆریەتی عوسمانی.جوڵانەوەی جیاخوازی کە هەریەکەلە فینلندا،لیتوانیا،لاتڤیاو ئیستۆنیا پێی هەڵسان بەجیابوونەوە لە ڕووسیا.

هەندێک جاریش ئەومەرجانە هەبووە،بەجەنگاوەران و دان پێدانانی نێودەوڵەتی وەرنەگرتووە.ئەگەر هەندێک دەوڵەتیش ئەوەی ئەنجام دابێت وەکو ئەوەی کەلە جەنگی ناوخۆی ئیسپانیای(١٩٣٦-١٩٣٩)ڕوویداو لەگەڵ ئەوەی کە مەرجەکانی جەنگاوەریان تێدا هەبوو.هەرچەندە لەلایەن دەوڵەتانی وەک ئەڵمانیا و ئیتاڵیاو ئۆرۆگوای داواکرابوو، کە ئەو شەرەفەیان پێ ببەخشن.ئەمەش بە بڕوای من زۆرتر دەکەوێتە

سەر ئەوەی کە چەند ئیرادەی پێاین و بەردەوامی لە پشتەوەیە.چونکە ئەو ئیرادە جەماوەرییەو سەرکردایەتی کردنی بەشەوەیەکی لەخۆنابردووانە ئەتوانێت ئامانجی بەدەوڵەت بوون بهێنێتە ئاراوەو هەتا ئاستی دامەزراندنیشی ببات.
لەکوردستاندا دەسەڵاتدارە سیاسیەکان ئەوەیان ئەنجام نەدا کە هەنگاوی هاتنەپێشەوەو دامەزراندنی دەوڵەت بەرجەستەبکات و بە ئامانجی بگەیەنێت. چونکە جەنگی ناوخۆی خۆیان بە باڵادەستبوونیان بەسەر یەکتردا،گرنگی و بەدەستهێنانی دان پێدانانەکانی بە کردبوونە کارو ئەرکێکی زۆرلاوەکی بەردەمیان و ئامانجیشیان نەبوو.

....

ج. دان نان بە بزووتنەوەی ڕزگاری نیشتیمانیدا، بەسیفەتی جەنگاوەر لەلایەن ڕێکخراوەکان و کۆنگرە (مۆتمرات) نێودەوڵەتییەکانەوە:-

دان نانی ڕاستەوخۆی یەکەمجار بە بزووتنەوەی ڕزگاری خوازی بەسیفەتی جەنگاوەران،لەلایەن کۆنفرانس وڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانەوە،کارێکی ئاسان و وەهەروەها کۆنیش نیە.ئەمەش لەم دواییانەدا دەرکەوت لەسەر بزووتنەوە ڕزگاری خوازییەکانی ئەفریقیاو ئاسیا هاتەپێش و دانی پێدانرا.دان پێدانانی لەلایەن ئەوڕێکخراوانەوە دەبێتە هۆیەک و یارمەتیدەرە بە بزووتنەوە ڕزگاری خوازییەکان کە هێزێکی یاسایی کە ناوەندەتییەکی یاسایی پەیدادات لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی و سیفەتێکی شەرعی دەدات بەتێکۆشانی چەکدارییانەو سەربازیانەی ئەو بزووتنەوانە دژی داگیرکەران.هەروەها ئەتوانێت لەو ڕێگەیەوە سوود وەربگرێت لەومافەی کە یاسای گشتی نێودەوڵەتی دەیدات بە جەنگاوەرانی ئەو بزووتنەوانە،هەروەها بووەتە هۆیەک لەوکاتانەدا کە هێزو توانایەکی ماددی و مەعنەوی لەولایەنانە وەربگرێت و هۆیەکیش دەبێت بە زیاتر خێراترکردنی بەدەستهێنانی مافی چارەی خۆنوسین و سەربەخۆیی.
ئەم جۆرە لەدان پێدانان زیاتر لە کۆنفرانسەکان و کۆنگرەکانی دەوڵەتە بێ لایەنەکان بەوای بەدەستهێناوە.ئەمەش لەو کۆنگرەی کە لە قاهیرەدا بەڕێوەچوو لە تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٦٤.بووە سەرچاوەی هاوکاری و بەواهێنان بەو هێزانە،هەروەها بەڕەوایی ناساندنیان لەسەرئاستی کرداری ڕووبەڕوو بوونەوەیان لە بەرامبەر هێزە داگیرکارییەکان و،هەتا ئاستی ئەوەی کە یارمەتی سەربازی و ماددی و سیاسی و مەعنەویشیان کردبووە کردەی خۆیان و بەهێزی ڕەواو شەرعیان دەزانین بە ڕووبەڕوو بوونەوەی داگیرکەران لە وڵاتەکانی خۆیاندا،ئەمەش لە کۆنگرەی چواریاندا واتە کۆنگرەی چواری وڵاتانی بێ لایەن کەلە جەزائیر بەسترا لە ئەیلولی ١٩٧٣دا.

هەروەها لەلایەکی ترەوە،دان پێدانانێکی بەکۆمەڵەی ڕاستەوخۆ بووبە بڕیاری ژمارە ٢٩١٨ کە کۆمەڵەی گشتی لە نەتەوە یەکگرتووەکان دەریانکرد لە ١٤ تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٢،لەو بڕیارەدا دانیان نا بەوەدا کە بزووتنەوە ڕزگاری خوازییەکان لە داگیرکارییەکانی برتوغالدا سیفەتی جەنگاوەرانیان هەیەو وەرگرتووە،شەرعیەتی تێکۆشانی چەکداریانە یان دژ بە داگیرکاریەکانی برتوغال هەیە.هەموو ئەو دان پێدانانە ئەتوانرا لەڕابردوودا لەلایەن تێکۆشانە چەکداریەکانی کوردەوە بەتایبەت لەدوای ساڵەکانی شەستی سەدەی بیستەوە،ئەگەرچی دەوڵەتی عێراق لە کۆمەڵەی دەوڵەتانی بە لایەن بوو،ئەتوانرا ئەو دەوڵەتە ڕووبەڕووی ڕەخنەو ناڕەزایەتی دەوڵەتانی ئەو کۆمەڵەیە بکرایەتەوە.
هەروەها ئەتوانرا ئەو چەکدارانە بکرایەتە چەکی سیاسی و بەدەستەوەیان بگرتایە،سیاسیەکانی ناو ئەو هێزە چەکداریانە، بەشێکی گەورەی هەوڵ و خەباتیان لەپاڵ بزووتنەوە چەکداریەکانی لە پێناوی بە یاسایی کردنیدا ببوایەو شەرعیەتی نێودەوڵەتی وەربگرتایەو ببوایەتە هەیەک بە جێ بەجێ کردن و دامەزراندنی سەربەخۆیی و دروستکردنی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستان بەدەست بهاتایە.

ئەمانە دەکرا هەموویان لە چوارچێوەی سیاسەت و بەرنامەیەکی بە پلانکراودا بەرجەستەببوایە و لە خەبات و تێکۆشانیاندا ئەو مافەیان بەدەستبهێنایە. هەڵبەت ئەمە وایە ئاسان نی یەو کاری شەو و ڕۆژێک نیە بەڵکو پێویستی بە پەیوەندی کردن و پێشکەشکردنی ڕووبەڕوو بوونەوەی جۆری چەوسانەوەو داگیرکاریەکانەو هەروەها شێوەی بەکارهێنانی سەربازییانەی داگیرکاریەکان و بەکارهێنانی هەندێک لە بۆمبی قەدەغەکراوی نێودەوڵەتی وەک بۆمبی فسفۆڕی و ناپاڵم و جۆرەکانی بۆمبی کیمیاوی،ڕووبەڕوو بوونەوەیان لە جەنگی ناوخۆداو دەکرا ڕوونکردنەوەیان بۆ ئەو هێزە نێودەوڵەتیانە بکردایە لەڕێگەی لێکۆڵینەوەی مەیدانی و سیاسی لە جەنگەکانیاندا،کە چۆن هەوڵی قڕکردن و لەناوبردن دەدەن بە ڕاگواستنی دێهاتیەکان و کۆکردنەوەو چاودێریکردنیان لە ڕووبەرێکی زەوی دیاریکراوی بەرتەسکدا.

هەموو ئەو ڕەوشەی ڕابردوو دەتوانرا سوودیان لێ وەربگیرانایەو ئیرادەیەکی تۆکمەی سیاسی و پێداگریەکی ڕوون و ئاشکرای یاسایی و سیاسی و سەربازی بە بەڕێکبخرایە دەبوونە بنەمای دامەزراندن و بەدەستهێنانی دەوڵەتی کوردستان.ئەمانە هەرهەمووی لە ڕابردوودا نەکران،واتە لەو سێ بەشەی کەلە پێشتردا ڕوونکردنەوەیانم

لەسەرداوە لەدەست چوون، بەڵام هەر ئیرادەی مرۆڤی کورد بنەمایە لە دامەزراندنی دەوڵەتی کوردیدا.
لە ئەستادا بەشێوەیەکی ڕێکخراو و بەرنامە لە بەرامبەر داگیرکەرەکاندا و لە ڕابردوودا نەکرا. هێشتا لایەنی ترهەیە بە ئەوەی کە هێزی کۆمەڵایەتی و سیاسی و نەتەوەیی خۆت لەڕووی یاسییەوە نیشان بدەیت. ئەمەش دوو لایەن و بەشی ترەکە دێمە سەرباسکردنیان و کورتەیەکی لەبارەوە باس دەکەم.

....

س.دان نان بە ئومەدا (الآمة):-

ئەم جەرەیان لەدان نان بە ئومەدا لەسەردەمی جەنگی جیهانی یەکەمدا دەرکەوت لەپێناوی دروستکردنی دەوڵەتانی وەک چیکۆسلۆڤاکیا، پۆڵۆنیا، یوگسلافیا. بەهەرحاڵ ئەمەش ئەگەر بەهەر شێوەیەک کرابێت و سەرچاوەی دروستکردنی دەوڵەت بووبێت بۆ یۆنان، ئەوا کوردیش وەکو هەموو ئەو نەتەوانە خاوەنی زۆرترین بنەماوپایەی نەتەوەیی خۆیەتی هەر لەڕووی مێژوویی و کەلتوری و ڕۆشنبیری و زمان و سروشتی ژیان و جوغرافیایی خۆیەوە وەک ئەوەی کە هەموو نەتەوەیەکی تربوونیان هەیە.
ئەمە بێجگە لەوەی کە هەموو ئەو کارە ساتانەی کە بەسەریدا هاتووە، وەک نەتەوەیەک لە ئەنجامی سیاسەتی ئیمپریالیستیانەوە بووەو بە بەردەوامی پاکتاوی کراوەو ڕووبەڕووی کراوەتەوە، دەتوانراو دەتوانرێت بکرێتە چەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی لە دادگا نێودەوڵەتیەکاندا بەکار بهێنرێت، هەروەکو ئەوەی کە جوولەکە هۆلۆکۆستی کردە چەک ولە پێناوی دەوڵەتدا بەکاریهێناو ئەو کوشت و کوشتارەی کەلە بۆسنەو هەرسک دەکران و کوشتنی ملیۆنان لە ڕوواندادا دەکرا بووە هۆی دامەزراندنی دەوڵەت و جیاکردنەوەیان لە ئەوانی تر.
قوربانیەکانی کوردیش لە کوردستاندا لەو کوشت و کوشتارەو جینۆسایدانە کەمترنیە کەلە ناوچە جیاجیاکانی جیهاندا بەنەتەوەکانی ترکراوە. کورد لە ڕاگواستنی گوندەکان و ئەنفالکردنی بەرزانیەکان و هەروەها کیمیابارانی هەڵەبجەو گوندنشین و گوندەکانی کوردستانی کردووەو دواتریش ئەنفالکردنی خەڵکەکەی و زیندەبەچاڵکردنی منداڵ و گەنج و پیر و نێرومێی کوردی کردووە بەشێوەیەک لە شێوەکانی جینۆسایدکردنیان وەکو هەموو جینۆسایدکردنێکی تری کەلە مێژوودا کراوە لەسەر زەمینی جیهان.

هەروەها ئەم بارە ناهەموارەی کە مرۆڤی کوردی تێدا ژیاوە، لە زۆرترین خاڵ و ماددەکانی جاڕنامەی گەردوونی مافی مرۆڤ قەدەغەکراون و بەبەندو خاڵی تر پارێزگارییان لێکراوەو کوردیش ئەتوانێت لەلایەک جاڕنامەی گەردوونی مافی مرۆڤ بکاتە چەکی دەستی و لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی بتوانێت دەوڵەتی کوردستانی بەدەستبهێنێت چونکە زۆرێک لەو ماددەو بەوایانەی کەلەو جاڕنامەیەدا هەیە پارێزگاری لەمافی مرۆڤ و ئازادانە هەڵبژاردنی ژیانی سەربەخۆیی خۆیەو مافی چارەنوسیشیان خۆیان دەستنیشانی بکەن.

ئەمانە هەموو دەکرا بکرانایەتە چەکی گەیاندنی ئەو ماڵوێرانی و جینۆسایدانە بۆ دادگای لاهای جائەگەر لایەنی بەرامبەر و دووەم ئامادەش نەبوایە. ئەمانە نەکراون هەتا ئێستاش هەلومەرجی خۆی هەیەو (مصداقية) ڕەوابوونی دامەزراندنی و دروستکردنی دەوڵەتێک بۆ ئەو نەتەوەیەی لەدەست نەداوەو ئەتوانێت کاروچالاکی سیاسی و مرۆیی زۆر گەورەی بۆ بەڕێبخرێت و ئەنجام بدرێت لەسەر ئاستی سیاسەت و گۆڕەپانی نێودەوڵەتی. ئەتوانێت هێزو بڕواو لایەنی جۆراوجۆری بۆ کۆبکرێتەوەو لەخۆ بگرێت.
ئێستا هەوڵێکی کەم تا زۆرێک هەیە کەلەلایەن هەندێک چالاکوانەوە بەڕێوەدەچێت. هێشتا هەوڵێکی گەورە نیە بۆ بەجینۆساید ناساندنی هەموو ئەو کوشت و کوشتارە، ناساندنی گرنگە لەسەر ئاستێکی فراوانی جیهانی و دەتوانێت زۆرترین بڕوا بۆ دامەزراندنی دەوڵەت بۆ ئەو گەلە بخاتە ناو بیری دەوڵەتانی جیهانەوە.

ئەگەر ئەمە لەسەر ئاستی هەرچوار پارچەکەی کوردستان جێ بەجێ نەکرێت، بە هەرێم لە ئاستی نێودەوڵەتیدا ئەو پرسە بباتە پێشەوەو هەنگاوێکی گەورە ببڕێت لە پێناوی دروستکردنی دەوڵەتدا.جولەکە ئەگەرچی پەرش و بڵاوبوون و بەسەر زۆرترین ناوچەدا دابەش ببوون لە جیهاندا، بەڵام لەڕێگەی گەیاندنی جینۆسایدی جولەکە لە هۆلۆکۆست بە نەتەوەیەکگرتووەکان و پەیداکردنی پشتیوانی نێودەوڵەتی بۆی، بێجگە لەوەی هەندێک دەوڵەتی گەورەی ئەو سەردەمە لە پشتیانەوە بوون، بەڵام ئیرادەی سیاسیەکانیان و خەڵکی دەوڵەمەندو هاووڵاتی ئاسایی جوولەکە هەموویان بەیەک دەنگ و بەهاوکاری و هاوپشتی و بە ئیرادەیەکی پۆڵاینی هەموو لایەنەکانیان توانیان سەربەخۆیی دەوڵەت بیسەپێنن بەسەر واقعی نێودەوڵەتیدا.

دەوڵەمەندەکانی جوولەکە پارەیان کۆدەکردەوەو سەرفیان دەکرد تا بتوانن ئەو ئاوات و ئامانجانەی خۆیان بەدەست بهێنن. بەڵام کۆلای سیاسیەکانی دەسەڵات پارەی لێوەردەگیرێت، وەک دوکانێکی بازرگانی

مام□□د□كرێت و لە پێناوى حيزبايەتيدا بەگەڕ دەخرێت.لەبەر ئەوە
پێوويستە ئەو هێزە سەربازييەى كە حيزبەكان هەيانە لە هێزێكى
سەربازى ڕێكخراوى نيشتيمانى بێ ئينتيمايى حيزبى و هەروەها ئەو
سەرمايەيەى كەلە هەرێمداهەيە هەرهەمووى بەگەڕبخرێت لە پێناوى
جاڕدان و دامەزراندنى دەوڵەتى نيشتيمانى كوردستان،لە تەواوى
سنوورى باشوورى كوردستان.
....

ه.دان نان بە حكومەتدا:-

دان نان بە حكومەتدا،واتە دان پێدانان بە دامەزراندن و پێكهێنانى
حكومەتێكى نوێ بەڕێگەى ياسايى ياخود نا ياسايى يان بەهۆى
توندوتيژى و هێزەو□ بێت،ئيتر ناوى دەنرێت كودەتا يان شۆڕش.لە
هەموو ئەو هەلومەرجانەو ئاريشانەى كە حكومەتى تێدا پێك
دەهێنرێت.دان پێدانان بەو دەسەڵاتداريە نوێيە لەلايەن دەوڵەتانەوە
ئەركێكى پێويستيە هەتا بەردەوامى دروستبكات لە پەيوەنديي□كانى
نێوان ئەو دەوڵەتانەى كە گۆڕانكارى تێدا ڕوويداوەو ئەو
دەوڵەتانەى كەدان□د□ن□ن پيايان□دا.ئەمە لە ڕووى ياساى
نێودەوڵەتيەوە.
كاتێك باشتر ئەرك و فرمانەكانى حكومەتى تازەو دەوڵەتەكەى دەڕواتە
ڕێوە،بەڵام ئەگەر ئەوەش نەبێت ئەوا كاريگەرى لەسەر كەسايەتى
نێودەوڵەتى حكومەت و دەوڵەتى نوێ ناكات،لە ئەندامێتى لە كۆمەڵى
نێودەوڵەتيدا. لەبەرئەوەى كێشە ناوخۆييەكان لە زۆرترين حاڵەتيدا
ناتوانێت كاريگەرى لەسەر سياسەتى ووڵاتانى دەرەوەى ئەو حكومەتە
نوێيانەو دەوڵەتەكەى دروستبكات.تەنها لەوكاتانەدانەبێت كە
سەروەرى ووڵاتێك لەلايەن ووڵاتێكى ترەوە پێشێل دەكرێت و دەبێتە
هۆى پشێوى لەسەر گۆڕەپانى سياسى و ئابورى و كۆمەڵايەتى
لەناوچەيەكى دياريكراو يان هەموو جيهان.

لەبەرئەوەى زۆرترين بڕيارەكانى ئەنجومەنى ئاسايش(مجلس أمن)زياتر
لەسەر ئەو كێشە نێودەوڵەتيانە بڕيار دەردەكەن و كۆبوونەوەيەكى
نێودەوڵەتى بۆ بەگەڕ دەخەن. بەڵام هەر كردەوەيەك كە هاووڵاتيانى
هەرێم لە عێراقدا پێى هەڵسن بە دامەزراندنى دەوڵەتى نيشتيمانى
كوردستانيشەوە نەبووەو نا بێتە هۆى پشێوي□كى جيهانى.چونكە
كوردستان بەهۆى زۆرى ميتاڵ و كانزاكانى و هەروەها نەوت و سەرچاوە
سروشتيەكانى ترى، ئەگەر نەبێتە لايەنێكى پۆزەتيفى بۆ سياسەتى
ئابورى و سياسى جيهان نا بێتە لايەنێكى نێگەتيفى كاريگەر لەسەر
ئەجنداو ئابورى جيهان.

واتە هەموو ئەو کردانەی لەسەر ئەوە بەندە کە چەند ئەندامانی ئەو کۆمەڵگەیە پەیداگیری لەسەر دروستکردن و دامەزراندنی دەوڵەتی نوێ دەکات، فاکتەری دەرەکی ناتوانێت ئەو ئەرکە جێ بەجێ بکات لە دامەزراندن و دژایەتی کردنیشیدا، ئەگەر بکرێتیش ناتوانێت بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ ئەو پشێویە دروستبکات و ڕێگربێت لەبەردەم دامەزراندنی دەوڵەتی کوردیدا، ئەگەر ئیرادەی پێداینی جەماوەری خەڵکی هەبێت.
لەلایەکی تریشەوە لەناوخۆدا گرنگە کە چەندە حکومەت و دەوڵەتەکەی کە تازە دادەمەزرێت ئەندامانی کۆمەڵگەکەی خۆی دڵ خۆش و پەیوەستەکات بە کۆمەڵگەکەیەوە و ئازادی و نان و خۆشگوزەرانیان بۆ فەراهەم دەکات.دادپەروەری و دامەزراندی دامەزراوەکانی دەوڵەتی و سیاسەتەانیەکی دروست و گرنگ بە کۆمەڵگای کوردی گرنگی خۆی هەیەو هەیەکیشە بە پارێزگاری کردن و مانەوەی دەوڵەتی نوێ.

بەڵام ئەوەی دەیبینین لە هەرێمی کوردستاندا حوکمڕانیکردنی خێزانیانەو دەسەڵاتدارێتی خێزانیە، ئەوەندە بەڕێوەبردنی دامەزراوەکانی(مەسسات)حکومەت و دەوڵەتدارێتی نیە، ئەمانە دەسەڵاتدارن لەژێرناوی حکومەتدا، بەڵام حکومەتدارو حکومەتکارنین. ئەوەندەی پارێزگاری لە دەسەڵاتی بنەماڵەکانیان دەکەن و هێزێکی زۆری مرۆیی و ماددی بەدوادەخەن و خەرجی دەکەن. هاوبەش و هاوکاری هەموو هێزە کۆمەڵایەتیەکان لەدەسەڵات و حکومەتداریدا پیادەناکەن کە گرنگی ئاسایشی نیشتیمانی هەیەو دەتوانێت پەرە بەو ئاسایشە بدات لەسەر بنەمای خزمەتکردن بە هاوڵاتیان و هەروەها بە حکومەت.
چونکە دەبێت حکومەت بەشێکی گەورە بێت لە جەماوەرو جەماوەریش بەشێکی گەورە بێت لە حکومەت. ئەمەش دەبێتە سەرچاوەی گرنگیدان و جێگای متمانەی نێودەوڵەتی بەدەستهێنانی بڕوای گشتی نێودەوڵەتی و دان پێدانانیان بەی.
واتە دەبێت وەپەیوستەو مەرجیشە کە دان پێدانان بە حکومەت و دەوڵەتی نوێدا ئەوە بسەلمێنێت کە بەکردەوە دەسەڵاتی هەبێت بەسەر ئیدارەکردنی دەوڵەتداو وەلەتوانایدابێت کە پابەندی هەبێت و هەڵبسەت بەکردەی نێودەوڵەتی.

دەبێت حکومەت بەئەوەی نێودەوڵەتی باوەڕپێکراوبێت،هەموو دیبلۆماتکارەکانی و باڵوێز ئەگەر هەبێت و نوێنەرەکانی حکومەتەکەی لەبڕوای حیزبی و پابەندی حیزبی دووربکەوێتەوە و پەیوەندی نێودەوڵەتی لەگەڵ حکومەتەکەیدا بنیات بنێت و، بەناوی حیزب و

حیزبایەتیەوە نوێنەرەکان کاروفرمانی خۆی بەپێی سیاسەت و ئەجندای حیزبەکەی جێ بەجێ نەکات.کاروفرمانی جێ بەجێ کراوی حکومەت ودەوڵەتانی تر بەئەنجام بگەیەنێت کەدەبنەهۆی چوونە پێشەوەو زیاتر باوەڕپێکراوی لەسەر گۆڕەپانی سیاسی سیاسەتی نێودەوڵەتی.
لە ئێستادا هەرێم ئەتوانێت ئەو ئەرکە جێ بە جێ بکات،ئەگەر سیاسەتڤانیەکی دروست و بە بەرنامەی نێودەوڵەتی ئەنجامبدات،بەمەرجێک نوێنەرەکانی بە ئاڕاستەیەکی حیزبیانە شەقاو هەڵنەهێنن.بەڵکو دەبێت واز لە هەموو ئەوجۆرە ئاڕاستەکردنە بهێنێت و،بەپێی پێوەرە نێودەوڵەتیەکان کاروفرمانی خۆی لە پەیوەندیە نێودەوڵەتیەکان بە پێی یاسا نێودەوڵەتیەکان ئەنجامبدات.هەروەها دەبێت لە هەموو پەیوەندیەکانداو لە پرۆتۆکۆڵەکان و پەیوەندیە بازرگانیەکان و ئەگەر معاهدەش هەبوو،گرنگە زمانی خۆی بەکاربهێنێت کاتێک کە زمانێکی ڕەسمی یان لە زمانەکەشیدا دیالێکتیکی فەرمی خۆی هەبێت.

هەرێم هەتا ئێستا یەک زمانی ڕەسمی گفتوگۆکردن و نوسینی پرۆتۆکۆڵ لە دامەزراندنی پەیوەندیەکانیدا نیە لەگەڵ دەرەوەی خۆی.لەبەرئەوەی هەر پرۆتۆکۆڵێک ودامەزراندنی و پەیوەندیکردن و معاهدات نوسینەوەی بە هەردوو زمانی دوو وڵات یان چەند وڵاتێک،نوسینەوەیان بەو زمانانە لە قانونی نێودەوڵەتیدا گرنگەو وە بە کورد زۆرگرنگە چونکە دەبێتە بەشێک لەدان پێدانانی ناڕاستەوخۆیانەیە(ضمني)یە،هەروەها بەشێکی گەورەی ناساندنی ئەوزمانەیەولەکایەی نێودەوڵەتیدا بە نەتەوەی هەڵگری هەمان زمان.
هەروەها ئەگەر لە پەیوەندی گرتنیان لەگەڵ دەوڵەتانی تردا،هەردوولا ڕازیان لەسەربێت و بیانەوێت زیاتر فەرمی بێت و هەرکاتێک بیانەوێت شیکاری و لێکۆڵینەوەی لەسەربکەن ئەوا دەتوانن لەشوێنی دەسیەکانی (UN)دا هەڵیانبگرن.ئەمەش هەربەخۆی بەشێک لە دانپێدانان دەبێت و،ئەگەر کێشەشی لەسەربوو ئەوا حکومەتی هەرێم ئەگەر هەبێت ئەتوانێت سکاڵا لەسەر جێ بەجێ نەکردنی لەلایەن دەوڵەتی دووەمەوە لە دادگای نێودەوڵەتی لەسەر تۆماربکات.ئەم پەیوەندی گرتنە لەسەر ئاستی تاکە کەسی نابێت و زۆرگرنگی نیە،بەڵام بە حکومەتی هەرێم ئەتوانێت ئەوە جێ بەجێ بکات بەپێی ئەوەی کەلەچوارچێوەی پەیوەندی و یاسایی نێودەوڵەتیدا ڕێگا پێدراوە.

هەتا ئێستا نازانین حکومەتی هەرێم چ زمانێک بەکار دەهێنێت،یان لەزمانی کوردیدا چ فۆنەتیکێک و بە چ دیالێکتیکێک ئاخاوتن دەکات لەگەڵ دەرەوەی خۆی.لەبەر ئەوەی هەتا ئێستا لە حکومەتی یان

دەسەڵاتی هەرێمدا یەک زمانی ڕەسمی یان فۆنەتیکەکی کوردی فەرمی زمانی گفتوگۆکردن و نوسین و خوێندنەوە نیە، هەتا لە دەستوری عێراقیشدا هاتووە کە زمانی کوردی وەک زمانی عەرەبی زمانی فەرمی وڵاتە، بەڵام لە پەرلەمان و حکومەتی عێراقدا لەلایەن ئەندامانیەوە ئاخاوتنی پێناکرێت. ئەمانە هەرهەموویان لە ناوخۆی هەرێمداو هەروەها لە عێراقیشدا دەبێتە مەترسی لەبەریەک هەڵوەشانەوەی کۆمەڵەی کوردی لە هەرێمی کوردستانداو، هەرکاتێک بێت ئەگەر چارەسەر نەکرێت وەک بەرمیلێک باروت وایەو تەقینەوەی لە هەرکاتێکدا دەبێتە پارچەپارچەکردنی هەرێم.

دەبێت ئەوە باش بزانین ئەگەر لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی بمانەوێت کارێک ئەنجام بدەین بۆ ئاڕاستەی دروستکردنی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستان، ئەوا ئەوانەی کەلە پێشەوە باسکردن هەرهەموویان گرنگیان هەیە کە حکومەتی هەرێمی کوردستان پەیوەستبێت پێیانەوەو بە کردەوەیی جێ بەجێی بکات لە حوکمڕانیدا. لەبەرئەوەی کە ئەوەی لە هەرێم دەگوزەرێت، دەسەڵاتی بنەماڵەو ناوچەگەرێتی یەو، ئیتر ئەوەی کە دەبێتە هۆی کۆکردنەوەی پێکهاتەکانی نەتەوەی کورد گرنگ و جێی بایەخ دانیان نیە. ئەگینا دەبوایە ئەوانەیان جێ بەجێ بکردایە، کەلەسەرەوە باسم کردوون. لەبەرئەوەی ئەم حاڵەتانەش بەدان پێدانان هێشتا (مصداقیة)ڕەوایەتی کارەکتەربوونی خۆی لەدەستنەداوە لەسەر ئاستی گۆڕەپانی سیاسەتی نێودەوڵەتی.
دامەزراندن و پێکهێنانی دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستان کرۆکی سیاسەتکردنە، خواست و پێویستی هەموو هاوولاتیەکی کوردە لە هەرێم و بەشەکانی تری کوردستان. ئەو نیشتیمانەی کە هەندێک نەتەوەو ئاینزاو مەزهەبی جیاجیای تێدا دەژی، دەبێت هەموو ئەو ئەندامانەی کۆمەڵگەی نیشتیمانی کوردستان بە کوردیشەوە، وەک یەک تێیدا بژین و هاوماف و یەکسان و هاوئەرک بن لەبەرامبەر دەوڵەتی نیشتیمانی کوردستاندا.

نەجمەدین فارس حسن
٢١/٣/٢٠١٣
....

پەراوێز:
(١-٢) وەرگیراوە لە کتێبی: {فیلیب روبنس: ترکیا و الشرق الآوسط، مکتبة مدبولي، الطبعة العربية الاولى ١٩٩٣، الناشرء دارقرطبة للنشر والتوثيق والأبحاث، ترجمة(ميخائيل نجم خوري)}
(٣-٤) بۆ ئەم بەشەو پێنج لایەنەکەی کە تێیدا باسم کردوون هەرهەموویان سوودێکی زۆرم لە کتێبی: { الدكتور عصام العطية،

القانون الدولي العام، المكتبة القانونية: (بغداد-شارع المتنبي، الطبعة الثالثة) ٢٠١٠ ، الشركة العاتک لصناعة الكتاب.القاهيرة.}

تیشکه پڕەکان … سەباح ڕەنجدەر

بوێریی ڕۆیشتن

باران کۆتری دەنیشێ و باڵ دەداتەوە
زەوی زمان بە لێوی دادەهێنێ و تەڕی دەکات
هەور دیکتاتۆر نییە
ئاسمان داگیر دەکات بەڵام ساتی ڕاستەقینەی دێ و ڕقی خاو دەبێتەوە
خۆی لەناو دەبا و ئەو ئازاد و ڕێز نەشکاو
بە دەوری بانگی یەکەم و زەنگوڵە و گوومەزدا دەخولێنێتەوە
خۆریش ئاوا دەبێ بەڵام پەشیمان نابێتەوە
ڕاسپاردەی دڵیم بەوپەڕی دڵەوە خوێندەوە
زوو هاتمەوە و دەموچاوی گڵۆپەکانی ماڵم
پڕ دەمار و خوێن کرد و ورەم خستنەبەر
ماڵ بە پەرستگا و یەکەم شووشتنی پیرۆز دەزانم
سوارێکی پاکیزە دڵۆپ دڵۆپ کەلوو و ئاوازی هاوئاهەنگ و سێبووری لێ دەتکا
لەبەر ماڵی تەورات و ئینجیل و قورئانی دەم بە وێرد و نەوای مندا
لە ئەسپە بەهرەمەند و بلیمەتەکەی دابەزی
ئارام و ڕۆشن وەك دەموچاوی ژنێك
تازە نۆبەرەکەیان لە تەنیشتی دانا بێت
فرمێسك لە چاوی قاوەیی ڕژا و بە تۆڕی چلچرا سڕیم
بە هەویری ئاردی گەنم کردمە پەیکەر
لاولاو بە دەست و پێی هەڵچوو
بووە یادەوەریی هەڵۆی کۆچەر کە دووکەڵ و بارووتی بۆردوومان بە چۆکیدا نەهێنا
چل پێغەمبەر بە چیچکانەوە لە دەوری دانیشتوون
حەوت شەو و حەوت ڕۆژ بیریان کردەوە و مانەوە
دواتر ڕێیان لێ ون بوو
کێ کڵپە لە سەری هەڵسێ و بوێری ئەوەی هەبێت بێرەدا بڕوات

نەخشی خەواڵوویی دەشکێنێت و باوێشك نادا
ماڵ بە پەرستگا و یەکەم شووشتنی پیرۆز دەزانێ
شەو و ڕۆژیش باڵی شەمێ فڕێ دەدەن و دەگەڕێنەوە ماڵی خۆیان
ڕازێك ماڵی ڕووناك کردووەتەوە
هەموو کەسەکان ڕازن لە یەکەم شوێن دەگەڕێنەوە

ئەستێرە هێلانەی لە ناولەپی ئاسمانە بەڕۆژ بەتاڵی دەکات و بەشەویش دەگەڕێتەوە ناوی کە ڕۆژ بەتاڵی دەکات مەرگ هێرش دەهێنێتە ژوورێ لە دارەتەرم زیندانی دەکات ئەستێرە ئێمەیە من ئەوی دی ئەستێرەم و ئەوی دی شتێکی کۆنە ژیاوەتەوە خۆراکی سەر سینییەکەی هێشتان تێکنەچووە و کتێبە کراوەکانی دانەخراون پەشیمانی جوانترین وشەیە لە زمان ناسیم شیعریش یەکەم خوێن بوو ئادەمی لێ لەدایك بوو هێمنیی ماڵی ئەم نێبەرە تاهەتاییەی پێ زانی و باڵندەی زمانبەد دان لە حەوشەوبانی هەڵناگرێتەوە و زریانی ڕەش لێی نادات سەرەتای یەکەم سۆزی پێ ئازار گەڕایەوە بۆ یەکەم شووراوی پیرۆز شووراوی پیرۆز بە دەنگێکی پیرۆز پێکەنی و بوو بە ئاوریشمی خاوی ناوقۆزاخە و بەسەر خورپەی ترسناکدا زاڵ بوو قۆزاخە ئەو شوێنەیە پێویستە بیزانیت نەك شتی لەبارەوە بڵێیت نقوومبوون لە ڕازی یاد و شوێنەکان خۆشبەختییەکی کورتخایەنە لە باروبوارێکی تایبەتی ژمارە و ئاوازدا وابزانم ئەوەی گوتوویەتی ئاواز هەڵەی کردووە ئازار پێش ئاوازە شوێن دڕۆپە ئاوێك بوو هات و دڕۆپە ئاوێکیش بوو ڕۆیشت جگە لە ڕازی یادەکان هیچ شتێکی تر لێرە نییە گۆڕانەوەی باس و خواسی کۆشکی کۆتایی خولیایەکی هەڵەیە حێل حێل بە پەیژەی ئێسکی کلۆربوو سەردەکەوێ و فریای ئەستێرە بینین ناکەوێت

مانەوە وەك خۆی

یەك دابەش و جاران و کەم ناکرێ
خودا
خۆر
من
لەمەوبەدوا بازنەی یەکەکان داخران
بەرگەی سەیرکردنمان بگرن
بۆنی هەر کەسێك دەدەین دان و ئاوی کۆترەکانی بیر نەچێ

چاو ناپاکیی لەگەڵ زەمین ناکات پێش من خودا و خۆری لێ بوو بەخێرهاتنی منیان کرد و گەنجینە لە دەستیان پێ بوو ئێمە هەرسێکمان گەیشتین بە هەموو شت و کەسێك کەچی هەر تەنیاین و دەمانەوێ زمانی ئەو منداڵانە فێربین داوا دەکەن لەدایك بن ڕێنێکی

دڕنده ڕوان و ئەوان هەر خواردنی ناوكی دایكیان دەخوارد و لەناو زگی دایكیان سەرگەردان نین و ئەو شوێنە دەناسن كە بۆی دێن هەموو شتێكیش جوان مایەوە دەستی هەموو جوان ماوەیەكمان گوشی لە چاوەڕوانی ڕوانەوەی لاسكە گوڵ لەناو لاپەڕەكانی كتێب ماوینەوە سێبەر كەوتە سەر بۆشاییەكان پڕ مرۆڤن مر□ق دابارین و سەرزەوییان داپۆشی و بەیاننامەی درۆزنانەیان ڕاگەیاند

دیمەنێك لە خۆت

لە شۆستەیەكی خلیسك بەسەر سێبەری خۆمدا پازم دا
زوقمم لەسەر گوڵ لادا و پەڕەمووچێكم لە باڵندە بە ئامانەت وەرگرت
دوو وێنەم پێ كێشا
شمشێر و شمشاڵ
میوەیەكم دوولەت كرد
لەتێكم لە نزیك وێنەی شمشێر دانا
ئەوی دیش لە نزیك شمشاڵ
توانیم ژمارە و ناوی هەموو كەلوپەلەكانی مۆزەخانە
لەسەر لەتی نزیك شمشاڵەكەدا بنووسم و بە ئامانەت داینێم
ڕێبوار ناتوانێ سكاڵا بكات
ڕێگا بریتییە لە خۆت
زەویش خەوی لێ تێك نەچووە
گوێی لە پەلەقاژەی ماسیی ناو تۆڕە و دڵ و هەستەكانی تێكەڵ دەبن
ڕەنگەكانی كۆبووەوەی ناو پەڕەمووچ بەختەوەرانە پێشوازی لە تابلۆی
دەروازەی شاری ئەشق دەكەن و درووودی داگیرساو كڕنۆش بۆ مەی و
مەیفرۆش و مەیگێڕ دەبا و خۆی دەدركێنێت چۆن بەسەر سێبەری خۆیدا
پازی دا و تەماشای دەموچاوی نیوە مردووی ماسی كرد و هاواری كرد
تاوێك هەر تاوێك چاوەڕوانبە بەڕێوەم بۆ قوربانی و هەناسە
ساردەكانت هەڵدەمژم ماسی یازدەمین نەوەی من دەبێت و ناوی منیش
هەڵدەگرێتەوە بێ هۆ نییە گوڵەستێرە دەڕژێ و شتێك پێشكێشی هیواكان
دەكات و بەر لە ئاگركەوتنەوە دەگرێ

لە هێزی درەوشانەوەدا

پیاوە زەنگوڵ جووڵێنەكەی ڕایەڵی وشە و شۆڕش كە كیشوەرێكی تری پێ
نەدۆزرایەوە
بە دەرزیلە و سنجاقی دایكی
هێمنانە خوێنی خۆی ڕشتە كاسەی دڵخۆشییەوە
ئێمە ڕەنگی دڵیمان بینی

توانیمان لەبارەی تووڕەیی چیاکان و ڕەنگی ئەشق قسە بکەین
زەوی جلی خۆی لە بەر کردەوە
بە کورسییە بەتاڵەکەی هەڵیواسی
شەکر و خوێی لە ئاودا تواندەوە
قوڕی پێ خوساند
کوورەی داگیرساند
خشتی پێگەیاند
پەلکەزێڕینە کە لە ئاسماندا ون دەبێت
سێاوی هەموو جەربەزەیەکی سەندووەتەوە
ڕوخساری هەیە و دێتە ناو ڕۆحت
ڕەنگی دڵی بینیوە و ڕەنگی ئەشق دەناسێت
پەنجەرەیەکی بەتاڵ لە سینگی دیواردا ئاسۆ و سنوورە
هەناسەی سازگاری خۆر تێیدا دێتە ناو جۆش و کوڵی کاروانەکان
کەسیشی تێدا بانگی دەرەوە ناکات
لە هێزی درەوشانەوەیدا دەردەکەوێت
هاوڕێی پاراو ئەگەر جەردە و چۆرتەمان لە بۆسەدا بینی
مەشق بە چاومان دەکەین و گۆرانی لە لێوی شار جێ دەهێڵین
درەختی بە پەڕوباڵ سێبەر و هەتاوی شارێکی قووڵایی دەریان
کازێوەی سپێدە
زەردەپەڕی ئێوارە
کاتن
کات بیری شوێن دەکات و بۆنە خۆشەکانی لێ پەرت دەبێ
شەقام مۆر نەکراوە
بۆت دەکرێ جارێکی تر بەسەریدا بچیتە شەڕی دەرزیلە و سنجاق
مووروویەکی تریش بکەیت بە نقێمی ئەنگوستیلەت
هێڵەکانی ناو دەفتەری گەورەش بژمێری
هێلانە لە تروکان هەناسە دەدا
شەوانی ڕەمەزانی هەولێر داوا دەکات
قۆڵ لە قۆڵی بورجی چرا هەڵکێشی و ئەو خەونە ببینێ کە گرینگ و زۆر پێویستە
کازێوەی سپێدە
زەردەپەڕی ئێوارە
ئەو داوایە ئاسایی دەبینن و پرسیارەکانی باوانمان دووبارە دەبنەوە
دەمامکی پاشایەکانیش ڕەنگاوڕەنگن
پاشایەکان دەموچاویان پڕە لە ترسناکی و تۆقین پێ دەدەنە تفەنگ و میل دەهێننەوە و پەنجە لەسەر پەلاپیتکە دەجووڵێنن تەقە لە

ڕووناکییەکی تووڕە دەکەن و برسیەتی دەخەنە ناو تۆڕەوە و بە هەناسە بڕکێوە لە بەرزاییەکەوە داوەکە ڕادەکێشن و دەمانخنکێنن دڕکی پەنجەکانیشمان دەرناهێنن کەسەکەمان لە نێوان دووانماندا سێوێکی لەت نەکرد و وەفایەك نەمایەوە بەسەر هەورەگرمە دابەشی کردین و خوێنی وشەی ڕشت ڕووناکییە تووڕەکە خوێنەکەی بۆ کۆ نەکرایەوە و سەروبۆری وشەکانمان کەوتن و مانامان لێ تێکچوو ناوی دڵبەرەکانی خۆمان بۆ نەخوێندرایەوە خوێنی وشەکان هەمووی درەوشانەوەی ڕووناکییە تووڕەکەبوو ڕووناکییە تووڕەکە دەستی خستە سەر دڵمان و بۆ ماڵئاوایی هاتبوو ئەو جامە ژەهرەی بۆمان ڕاگیرابوو دەستێکی لێدا و قڵپی کردەوە ئاوی پاراوی تا ناو گۆزەمان هێنا شوێنی خۆی نەگۆڕی و دوا دیمەنی بوو دەستی خۆی ڕاخستووە تا مرۆڤ بەسەریدا بێتەوە ماڵەوە

لە بۆسەی خدری زیندەدا

درەختێکی ڕووت لە دوور
دوورییەکی سەیر دوور و ساکار
گوێی لە تەوقەی گەرمی ئەو کتێبەیە
لەبارەی ناودارانەوە نووسیومە
دەڵێت ئەوانە ڕۆژنامەی ئێوارانن
ڕۆژنامەفرۆشی گەڕۆك بردوونی بۆ بازاڕ و شوێنە گشتییەکان
یان گیانی بەرزبووەوەن
بە ڕێگای سرووشەوە براون بۆ چاندنەوە
بەیانی دێنەوە هۆش و گورگەکان لەوێ نامێنن
وێنەکانی ڕۆحت لێی پێکهاتوون و تەزوون
لە چوارچێوەی سۆزی دیدار و خرۆشی
جەزبەی دەگرێ
لە شەقامە سەرەکییەکان هەڵیدەواسێ و دەڵێت
ورد سەرنجدەر و پێشبینی خەندەیەك دەکات
بەم شێوەیە هەموو شەوێك هەمان شت دووبارە دەبێتەوە
سبەی دەستوڕست بۆ کوشتنی خدری زیندە لە بۆسە دادەنیشم
بەڵکو بۆم بکرێت بیکوژم و د□نیاد□نی بم
زمانی بۆگەنکردووی باڵندەی بەدیش فڕێ دەمە جیهانە ساردەکان

جیهانە ساردەکان ئێمەیان بەپێوە خەواند و جێ بەخۆ ناگرین سەکۆی سەما کەسی لێ نەما ئەو ڕۆشناییەی لە ڕوخساری ئێمەوە چووە سەر سەکۆ پرسیار بوو بەناو سووڕی ڕۆژەکانمان جووڵا شانەکانی هەنگوین بە هێمنی خۆیان پڕ دەبن لەمەوبەدوا بکوژی خدری زیندە بەنهێنی

لەگەڵمان نادوێ و بەسەر پشتی نەهەنگەکان ڕەتمان دەکات و خۆرێکی جوانەمەرگین لە جۆگەلەیەکی پڕدا بە زەمین ئاشنا دەبینەوە لە دۆنايدۆندا خوێنی زیندووبوونەوە پاشەکەوت دەکەین دوای ئەمە چی ڕوودەدا کەڵەبابی دڵخۆش ئەشقی دەپارێزێ و چێژ لە دەنگی خۆی دەکات و داهاتوو دەبێ بە هی ئەو

ئاوم بە خۆڵدا کرد و بۆنی خودا خۆش بوو

هەور لە شوێنی دروستبوونی خۆی ناسرا و بەسەر کێڵگەی لێوبەباردا تێپەڕی
بەهانەی سووتانی بۆ هێنایین و بۆنی خۆڵەمێشی تەڕی کردین
گوڵدانی پڕی بەر پەنجەرە فێنکایی بۆ هات
گفتی بە ڕازی ژیان دا
پێستی ناونیشان بەسەر گۆشت و ئێسکم کشا و خەندەی دڵ ڕسکا
خونچە بۆ گوڵبوون چەند کراسی دڕاندووە
1- زێوان 1988 خۆر تووڕە نییە بەخشندەیە بۆ شکۆی بێ پەروایی
2- ڕووەکەکانی خوداوەند 1999 خۆر تووڕە نییە بەخشندەیە بۆ شکۆی بێ پەروایی
3- خەون وا خۆی گێڕایەوە 2004 خۆر تووڕە نییە بەخشندەیە بۆ شکۆی بێ پەروایی
4- شەڕی چل ساڵە 2005 خۆر تووڕە نییە بەخشندەیە بۆ شکۆی بێ پەروایی
5- مردوویەك ئاگای لە هەمووانە 2008 خۆر تووڕە نییە بەخشندەیە بۆ شکۆی بێ پەروایی
6- سەد و یەکشەوە 2008 خۆر تووڕە نییە بەخشندەیە بۆ شکۆی بێ پەروایی
7- ساڵی سفر 2010 خۆر تووڕە نییە بەخشندەیە بۆ شکۆی بێ پەروایی
8- سروودی زەوی 2012 خۆر تووڕە نییە بەخشندەیە بۆ شکۆی بێ پەروایی
9- حەزدەکەم ئەوەندە بژیم 2015 خۆر تووڕە نییە بەخشندەیە بۆ شکۆی بێ پەروایی
10- دواکەوتن لە کەشتیی نووح 2018 خۆر تووڕە نییە بەخشندەیە بۆ شکۆی بێ پەروایی
براکانی ناخ دڵم سوار نییە و بەشدارم لە خوانی خودا
ئاوم بە خۆڵدا کرد و هیچ شتێکم بیر نەچووەتەوە و دیمەنەکان دەلاوێنمەوە
بە هەڵەش حەزم لە ژیان نەکردووە و پرسیویشمە ئادەم یان حەوا

نێبەری زەوین
پەیدابوونی ناو دوێنێ بوو گەلێك تەلیسماوی نییە
ناو لە شوێنی لەدایکبوونی دەناسرێ
حەوای ڕوومەت حەفت ڕەنگ
هێز لە ئەژنۆت کۆکەرەوە و ڕاکە
تەنیایی بوومەلەرزەی خستە هێلانەی حاجی لەقلەقەکەی بەر لەوەی بمرێ
دەست ڕەنگاوڕەنگەکان مرداندیان
توندتر ڕاکە نواڕە
ژیان لە چاوەڕوانیدا چەند کراسی دڕاندووە
لەپڕ پەنجەرەیەك داخرا
خەیاڵ سێمای نابینا بوو
نەبووە ئاوێنەیەك خاڵی ناخی تێدا گەورەبکەمەوە
جاڕجاڕۆکەشم بینین کراس بۆ پەرییان دەچنن و پرچیان ڕست دەکەن
هەموو بەهانەکان بۆ ئەمەن ڕێن بەسێرکدا بڕێژن و گا بخلیسکێ
زەوی بەئاسانی پەشیمان بووەوە
لە یاقووتە شینەکانی ڕژاندوویەتی
لە دوورییەکی ئارامدا ماومەتەوە
بۆنی خۆشی جەنگاوەرێکی بێ ئاگر و ئاسن لەبەرەیەکی نەرمدا دەپەیڤێ پەیڤی و ژیان ئەشکەنجەی دابوو سەرنشینەکان لەپێش چاوی من سەرکەوتن و کەشتییەکە ڕۆیشت تا بەهەشت گەیاندم دێکی لێ نەبوو بە پێخواسی بە ژێر گڵۆپی کەسك و سوور و قوللە و سەنگەردا پیاسەمان کرد و دانیشتین و خوانمان داخست و پێچایەوە پشت لە هەڵەکان کرا ئەوەی ئاوی چۆڕاوی داخ بوو پەیکەری هەڵبژێردراوان لەناو باخچەی بەهەشت هەبوو پەیکەری مێژوو بۆ نووسراوەکان کە جلی ڕەنگاوڕەنگی دزراو لە نێرگزی تەمەن درێژیان لەبەرە درێژە بە ژیان نادەم ئەو ژیانەی سەری ئەشکەنجەی دانا ژیان ئەشکەنجە دەپاڵێوێت و هیوای نزیك لە دڵدا هەڵدەگرێت کەشتییەك بەکرێ دەگرم و گەشت لە ڕووباری تەورات و ئینجیل و قورئان و شیر و شەراب و هەنگویندا نائومێدی دەکوژێت

ئەسپی باڵدار گەیشت

بە هەزار دڵ دەچمە ژوان و دیدەنی
مانگ لە ژوان و دیدەنی ناڕێکی زەوی شەرم دایگیرساند
بۆنی باوەش تووشی هەڵامەتی کرد
چنگ لەسەر دڵم هەڵگرە و لە کۆڕی یاران دوورکەوە ئەی پەتای حەفت دەمار

دەستی پەرێشی و تاسەکردن لە بەردەرگای ماڵئاوایی
ئەلبوومە داخراوەکان دەکاتەوە و پەڕەکانی زێرنین
خەونێك شەوی کورت کردم و بە دڵخۆشی خەبەری کردمەوە
مرۆڤ بەیانییان وەك ئاو دەجووڵێ
شەقاری پاشماوەی برووسکێك دەمی گەیشتە پەنجەی پێم
ئەسپی باڵدار چوار ناڵەی دا
چوومە خەونی تایبەتیی نووسینەوە
گوناهی زەویم سڕییەوە و ناوچەوانیشیم ماچ کرد
خەو تازە چاوی زەوی گەرم کردووە
ئای لە خودی خەون دڵنیام
ئەشقی گەرمە و ڕووباری بەستوو دەکاتەوە
ئەی زەوی کۆترەکانت لەسەر شانی من دان بدە
بۆ شوێنێکی نەزانراو نافڕن
ئەستێرە لەسەر شانی من ڕەنگیان ناگۆڕێ و نابن بە بەردی شەڵ
لەناو تەپوتۆزی تەڵخ و ئاسۆیەکی زەرددا پێم لە بەردی شەڵ گیربوو بەلاداهاتم و نەکەوتم کردم بە بەردەکۆڵی خوێنڕژاوە ئەسپی نامرادەکان بەردی شەڕیان جێهێشت نەچوونە سەر کانییەکی سازگار دوور ڕۆیشتن و چوونە سەر دەریا ئاوی سوێر بخۆنەوە لەسەر شۆستەی شەقامێکی چۆڵ دانیشتبووم وەك بای سبەینان بەسەر ئەو ناوەدا کشان لە لەخۆبوردوویی و خاکیبوونی خۆیانەوە دەبنە مانای ژیانمان گوێی سوورم بە دەستەوەیە و چاوەڕوانم چرای ناوچەوانیان داگیرسێنم و ئەوان قسە بکەن و منیش گوێیان لێ بگرم و تا قووڵایی ناخ بە داخ و زووخاوێکی زۆرەوە دەتلێمەوە و باڵندەیەکیش لە تەنکایی زەردەپەڕدا بانگم دەکات و دەڕۆت لەناو تەپوتۆزی تەڵخ و ئاسۆی زەرددا وەرە دەرێ ئەوەش ببینە پیاوێکی کاسە چەور چەتری هەڵداوە و لەبەر بارانە خۆشی لەوە دڵنیاکردووە تەڕ نابێت ناشزانێ باڵندە کەی کۆچ دەکەن و بەچکە پەڕەسێلکەش چەند ڕۆژ لێویان زەردە و ئەو تفرە لە ساردی یان لە گەرمی فڕێدەدەن

شەونخوونیی شیردەرێك

ئەو ژنەی خۆی دەکاتە بەرات و قوربانی و شیر دەداتە کۆرپەکەی
ئەمەك و گۆرانی حەفت ڕێ چاو ساغی دەکەن
بۆنی لەناو ئاگری ماڵدا چەك لە دەستی دیکتاتۆر دەکەوێنێت و مۆمی سەر گەنجینەیە
خۆڵەمێشی دوای سووتان نییە
کەوتە قەڵای خودەوە کە لە ڕەنگێك زیاترە و پاراوی بۆ چاو

دەگەڕێنێتەوە
خێوی ناقۆڵا
شەوە
دایکی ئاڵ
دڵەڕاوکێی سەرەتا و کۆتاییەکان
دەستیان بەست و کردیانەوە
بەبیری هاتەوە ڕەنگە من کوردستانی بم
کوردستان گەدەی بەتاڵە و بە مەلوولی بەسەر ناوی خۆیدا دێتەوە
چووە ناوەندی ئاسۆ و تەماشای دەریای کرد
نەیتوانی چارۆکەی بەلەمەکەی هەڵدات
پەنای بۆ دانبەخۆداگرتن برد
هێلکەی پرسیارێکی خستە هێلانەی ترووکاندنەوە
یادەوەریی ساردبووەوە گەرم نەبووە و گەشەی نەکرد
بەدوای تەنیاییدا سەرم باڵندەی
حەفت ئاسمانە و بە نۆژەنکردنەوەی چینەکان خەریکە
ئەرێ ئەو هەورەی بە سێیانەی
بەفر و
باران و
تەزرە دووگیانی
سۆراغی تەنیایی لە کێ دەکرێ
بەهێزترین کەس لە هەموو کەس تەنیاترە
پەپوولە پایزە سێبەری خامۆشانی
بەدوات غار دەم دەتگرم
هەڵنەوەرێی هەڵبووەرێی بە کراسی یووسفەوە دەنووسێیت و ڕەنگت دەگۆڕێ

تەنیایی وای کرد لە جێگایەکی دابڕاو لە شار کە ڕووناك و پڕ گەرمییە چاوەڕوانی نەوەی بەهەشت و جنۆکە بکەم لەسەر سەکۆیەکی بە بەردی بە نرخ بەرزکرایەوە کە لە شاری گۆرانیبێژە بەناوبانگەکان دەچێت حەوت بەرزایی هەیە هێز و ئازاییم پێدەدات زەوییە شۆرەکاتەکان داب□م و بەرەو ئەو دەستانەی بگەڕێنمەوە دژی درەختی مووتوربەکراو بەحەوتبەر بەرز کراونەتەوە دڕکی بێ ئابڕوو دەتوانێت ناوچەوانی شاعیرێك بریندار بکات و دوو دڵۆپ خوێن بکەوێتە سەر دەموچاوی زەوییە شۆرەکاتەکان خوێنی گەرم لەکە نییە ئەشق و تکای ئاشتی دڵە ئاشتیی دڵ لە زەوی شۆرەکات گەورەترە وڵاتی تێدا دروست دەکرێ

ئاهەنگێکی تەواو نەبیندراو

ئەمڕۆ ئاهەنگی لەدایکبوونی منداڵێکی گەڕەکمان بوو
هەویر و فلچەی ددانم بۆ برد
مۆمێکم فڕاند و هەڵاتم
چوومە سەر کورسییەکی حەسیر و مێزێکی بازنەیی
بە ناوەندی جیهانم زانی
ناوەندی جیهان هەقیقەتە
دەموچاوی یەکپارچە نەبووەتە گرژی و دەماری ناڕەزایی
دەشمەوێ لە شەرم و شانازیی ئەو ئەستێرە دوورە بگەم
تەنیا پڕشنگی دەگاتە ئێمە
هەستەکانی خۆم خوڵقاند و سروودی ئایینیی مرۆڤایەتیم گوت
مۆم نەبووە ڕۆژ
هاژەی ڕووبار دەنگی زاڵی سروشتە
پەڕینەوە لە ڕووبار قەدەغە نییە
نەشمتوانی چی بە مەلەوانی و باڵوەشاندن بڕۆم
لارەملی تەمەن و چەقۆی ڕێگران
گەرمایی ئەستێرەیان لێم دوور نەخستەوە
ئەی ترووسکایی لەخەو هەستاو و ئاهەنگی تەواو نەبیندراو
مایەوە تەماشای دڵێی ڕێچوو بە ناوچەوانی زەوی بکەم
تکا دەکەم لە خەونەکەم بمێنەوە چرای بادە
زەویش تەخت نییە هاوشێوەی مرۆڤە
بە خەیاڵ ناسین ئاشق خومار و بەختەوەر دەکات
خەیاڵ بە ویست و زانینەوە داهێنەری بوێریی لێدانی دڵە
هەر دەڵێی بەردێکی دەستی گەورەترین گوڵی پشکووتووم
هەڵدەدرێمە قووڵایی لێدانی دڵەوە

ئاوی شێتی ڕژا و دڵ لە حەکایەتی جوانییەوە لێی دا شنەی بەرەبەیان بیرەوەرییەتی و نایەوێ بە مردوویی بژی بۆ ئەندازە گەورەیە و ڕاکردوو نییە لە خۆی ئەو خۆرەی سبەی هەڵدێ دەماندا تێ ستایش بۆ خودا کە لە لەدایکبوونمان دەدرەوشێتەوە نزایەکی پێشنوێژ خۆڵی خۆتم بمبەرەوە ناولەپی خۆت و ئاهەنگی ناشتن بگێڕن پرسیارێکی دوای نزای پێشنوێژ ئایا لە بەهەشت نوێژ و دوعا دەکرێن یان کێ خاوەنی بەهەشتە ئەی ئەوانەی دەچنە ناوی وەك مێوان بەخێرایی تێیدا دەمێننەوە شمشاڵ داوێنە سەر جامی پڕ شیر هەنگ دەچنە ناوی لە کونەکانی دێنە دەرێ و بە باڵی تەڕ دەفڕن ئاوی شێتی کە ڕژا پاش مانەوەی بە ماوەیەکی کورت ڕەنگی وەك چا زەرد بوو لە ئاوێنەیەکدا نقووم بووم و خنکام خۆشاوی بادەی پیاوچاکانم گەیشتە دەست لێدانی دڵ تاریکە وەك خانەی فەرهەنگ و شارەکانی جیهان سەیرە خانەی فەرهەنگ و شارەکانی جیهان تاریکە و بەڕێکەوت ئایندەش هەیە لێدانی

دڵ ڕووناكە وەك خانەی فەرهەنگ و شارەكانی جیهان سەیرە خانەی فەرهەنگ و شارەكانی جیهان ڕووناكە و بەڕێكەوت ئایندەش هەیە پێشبینییەكی بەرلەدایكبوون

ڕەگ لە دەم جۆگەی وشك هەناسە نادات

شەختە پێڵووی چاوی ئاوە و وەك چاو بێگەرد نییە
ڕووەكە خۆڕسكەكانیش لەناو بەردە ڕەش و قاوەیی و سپییەكانەوە دەردەكەون
چێژ لە بەردەكان وەردەگرن و بەڕەنگی خۆیان هەنگاو دەنێن
خودی خۆیانن و بەخۆیان وەرزی ساڵ هەڵدەبژێرن
ناوێكیان بۆ گەشەكردن هەیە
نازاندرێ بۆ ئاشكرای ناكەن
نیگاكانم دەنێرمە شوێنێك كە پەردە بە سەرچاوی نەكشاوە
سەیری ناوە ئاشكرانەكراوەكە دەكەم
لەو شوێنەی هەمووومان هەناسەمان گەرمە
ناوی یەكتری دەهێنین و خۆشاوی درەختی ئامۆژگاری دەخۆینەوە
بۆنی كەتانی تەڕیش دەكەین
ژیان لەوەش زیاتر بڕ دەكات
شاعیری شێوە ئاو و ناو و تەقاندنەوەی تەڵەی بۆسەكان
ڕووەتت لەسەر دەستت دانێ و زەین بدەرە شەڕی دەستنووسەكان
زەوی لە هەموو ڕەگێك تێدەگات و دوا وشەیان لێ وەردەگرێت
شەڕی دەستنووسەكان ئەم زەمینە ڕووخەونینەی كردە كوورەیەكی تووڕە و هەڵچوو نەمتوانی چاو لەسەر هێرشی ئاگرەكان هەڵگرم لەگەڵ ئەم دووكەڵە و تەنگەتاو كردنەش خانمی ماڵ پلیتی فانۆسەكەمانی بەڕێكی بڕی دووكەڵی نەكرد چڵكی بن نینۆكەكانم فڕێ دا و بەناو ئاگردا ڕۆیشتمە مێرگێكی پاراو قەیتانی پێڵاوەكانم نەسووتان تەماشای چێڵێكم كرد گیای تایبەتی دەخوارد تا شیرەكەی دوودڵی تێ نەئاڵێ و ئاسوودە و دڵشاد بڕژێتە دەمارەكان دەبێ زەمین بخرۆشێ و ببێتەوە منداڵێكی شیرەخۆرە و جلوبەرگی لە ڕووناكییەكی سوورپۆش بۆ بدرووین خێرا چاوەكانی بكاتەوە و بەهۆی پانتاییەكی پڕەوە بگەشێتەوە و بەهێز بمێنێتەوە

مایسی 2018 هەولێر